REDEMPTIO

A JÁSZ ÉS KUN TELEPÜLÉSEK HONISMERETI LAPJA

XXVIII. ÉVFOLYAM 4. SZÁM **Ára: 500 Ft** **2021. AUGUSZTUS**

REDEMPTIO (latin szó, ejtsd: redempció) – visszavásárlás, megváltás, önmegváltás. A szó az 1745-ös Jász-kun Redemptiora utal, amikor a jászok és a kunok példás összefogással, saját erejükből visszavásárolták kiváltságaikat Mária Terézia magyar királynő 1745. május 6-án írta alá a jászok és a kunok redempcionális diplomáját.

Kis aratók a jászapáti aratóversenyen: Fülöp Mátyás és Zagyi Sándor János

Fotó: Nagy Tamás

ÍZELÍTŐ A TARTALOMBÓL

Emlékezés a 175 éve született gróf Apponyi Albertre ... 2-3. oldal
JÁSZ-KUNSÁGI CSALÁDFÁK
A kunszentmiklósi Kelemen család.....4-7 oldal
VERSELŐ JÁSZOK Hol én lakom. ....7. oldal
Emlékezés régi jászberényi tanárokra XXVI.
Az igazgatók I..... .8-11. oldal
BEDEKOVICH ÚTINAPLÓ 2. rész.....12-13. oldal
Megmentésre került dr. Lédig Lajos (1845–1921)
jászfényszarui körorvos síremléke.....14-15. oldal
Az Aranyvonat Jászberényben ....15. oldal
KÉPES RIPORT az Aranyvonat június 12-i jászberényi
látogatásáról Bognár Mária fotóival ..... 16-17. oldal
200 éves lenne a kerekudvari Gosztony kúria ..... 18-20. oldal
Nagy Albert jászkapitány kitüntetése.....21. oldal
Jász-Nagykun-Szolnok megye Tisza-szabályozás előtti
földrajzi nevei az 1860 előtt készült kéziratos térképek
névanyaga alapján II. rész.....22-23.oldal
90 évvel ezelőtt született Bari Ferenc
cigányprímás.....24-25. oldal
Megújujl a Szikra Galéria állandó kiállítása.....26-27. oldal
KÉPES RIPORT a Pócs János országgyűlési képviselő,
Jászapáti Városi Önkormányzat és a Jászapáti Gazdakör
által 2021. június 26-án rendezett aratónapról ....28. oldal
Berényben életre keltették a hagyományos
jász viseletet..... ....29. oldal
KÉPES RIPORT Gorácz József Márk fotográfus
A Jász viselet továbbélése a 21. században
című kiállításáról ..... 30-31. oldal

Emlékezés a 175 éve született gróf Apponyi Albertre

„Aki Wagnert az ifjú Siegfriedhez hasonlította."

A Jászkürt 2021. májusi számában megjelent cikkben feleleventettük az Apponyi Albert és Liszt Ferenc között kialakult szoros barátságot. Említést tettünk, hogy Liszt által hogyan került közvetlen kapcsolatba, sőt személyes barátságba

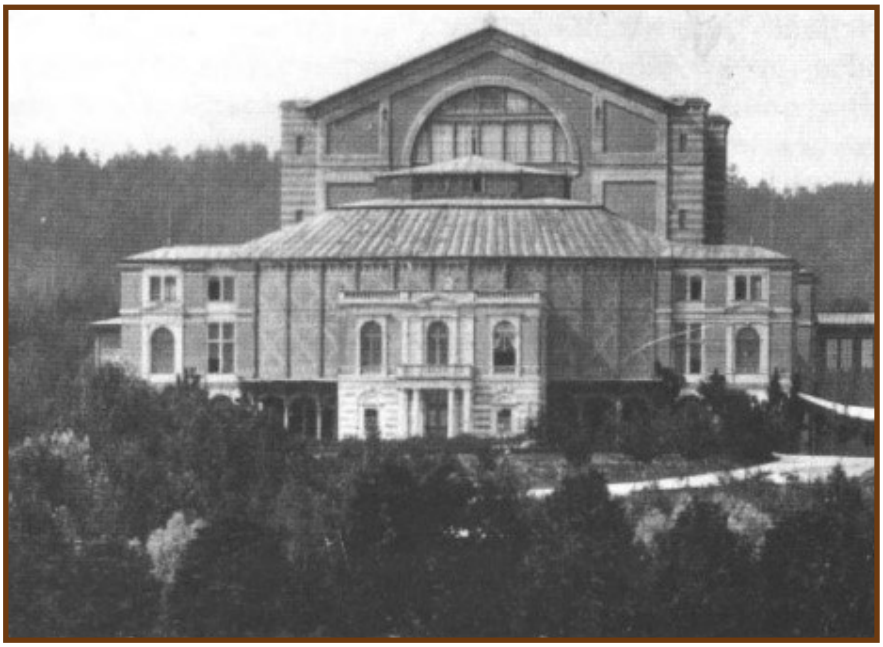

Festspielhaus, 1886

Richard Wagnerrel. A komolyzene elkötelezett hívei közül sokan tudják, hogy gróf Apponyi Albert a német zeneóriás, Wagner (1813–1883) zenéjének, operáinak nagy rajongója volt. A zene szeretete nála a szülői házból hozott örökség volt. Bécsi egyetemi évei alatt nem halasztott el megnézni egyetlen hangversenyt vagy jelentősebb operai előadást sem. *„A zene életemben olyan szerepet játszik, amilyet csak játszhat valakinek az életében, aki nem zenész"* – írta önmagáról a Zeneművészeti Főiskola jubileumi évkönyvének vezércikkében.

Amikor 1922-ben emlékiratainak első részét megjelentette, ebben feltárult a német zeneóriással való személyes barátságának számos részlete. Az első emlékezetes találkozásuk 1876 augusztusában történt, amikor is a bayreuthi Festspielhaus megnyitásával bemutatták a *Nibelung gyűrűje* négy operából álló tetralógiát. De ne szaladjunk annyira előre.

Azt minden magyar zenerajongó jól tudja, hogy Wagner nem akart sem Zerkovitznak sem Lehárnak konkurenciát csinálni. Ebben nincs semmi kritikai él, de a magamfajta amatőr zenerajongónak be kell vallania, zenei érdeklődésem nem tudott felnőni *„a wagneri zenei magasságokba"*. Ebben talán nem vagyok egyedül.

Richard Wagner Társaság

Mihalovich Ödön zeneszerző – a Zeneakadémia igazgatója – jó barátja Apponyi Albertnek, továbbá Richter János és Mende János alapították a társaságot 1872. február 25-én. Európában elsők között alakult, és 2022-ben lesz 150 éve a társaság létrejöttének. Az alapítók célja nagyon világos volt, a hazai zeneművészek irányítását Wagner szellemében kívánták előmozdítani és támogatni. Továbbá a bayreuthi Festspielhaus-hoz hasonlóan egy zenepalota megépítése volt a kiemelt feladatuk. Csak zárójelben jegyezzük meg, hogy 1875. március 10-én Liszt és Wagner közös hangversenyt adtak a Pesti Vigadóban, azzal a céllal, hogy a bayreuthi színház (Festspielhaus) építési tőkéjét gyarapítsák. Ezen az előadáson volt Liszt művének – *Strassburgi harangok* – ősbemutatója. A társaság néhány évtizednyi szünet után 1990-től indulhatott újra.

Híres bayreuthi beszéde

De térjünk vissza 1876. augusztus 13-ára, amikor is megnyitották a bayreuthi színházat, Európa, sőt Amerika minden részéből összesereglett nagyszámú előkelő közönség jelenlétében. A zenebarát magyar értelmiség teljesen tudatában volt az esemény nagy jelentőségének. Wagner magyar barátai, Apponyi Albert gróf, Mihalovich Ödön, Ábrányi Kornél, Végh János, Siposs Antal mind részt vettek az ünnepségen. De megjelent még Andrássy Gyula gróf, valamint Erkel Sándor – Erkel Ferenc fia – is. Wagner négy operából álló ciklusából – amit gyakran Ring-ciklusnak is neveznek – augusztus 14-én került színre a *Walkür*, 16-án *Siegfried* és 17-én pedig az *Istenek alkonya*. Augusztus 18-án este mintegy hétszáz ember gyűlt össze a színházi vendéglő helyiségeiben az ünnepi vacsorára. A díszlakomán Berlin főpolgármestere, aki a birodalmi gyűlés tagja is volt, mondta az ünnepi beszédet. De valahogy nem találta meg ehhez a rangos művészi eseményhez azt a hangot, amely ide illett, így a beszéde után mindenki fagyosan és letörten ült az ünnepi asztal körül. Ilyenkor mindig a hölgyek találják meg a megoldást, mint akkor abban a helyzetben a porosz államminiszter felesége – Dönhoff grófnő is – a fiatal Apponyi grófhoz fordult, hogy tartson egy új pohárköszöntőt, és állítsa helyre az ünnepi hangulatot. Rögtön tegyük hozzá, hogy ebben az időben Apponyi gróf még teljesen ismeretlen volt külföldön, nem ismerték mint híres orátort, aki három világnyelven és magyarul is kiváló szónoki képességekkel tudta kifejezni gondolatait. Először nem akart engedni a felkérésnek, de hát egy szép asszony kérésének a fiatal gróf sem tudott ellenállni. Kis időt kért, gondolatai összeszedéséhez, és néhány perc után megtartotta híres pohárköszöntőjét.

A rögtönzött beszédének – ő volt az improvizálás nagy mestere – nagyszerű témát választott: *„Wagner küzdelmes művészi pályájának és az opera főszereplőjének Siegfried merész vállalkozásának az összevetése volt."* Apponyi gyönyörű szavakba öntötte hasonlatát és beszédének az ünnepi közönségre mért hatása minden várakozást felülmúlt. Beszéde végén a nagy mester, Wagner felállt és átölelte a fiatal magyar grófot, és a korabeli sajtó leírása alapján a következőket mondta: *„Közöttünk nincsennek többé banalitások."*

Ez a mondat Wagner szájából az ünnepi közönség részéről egy olyan kitörő lelkesedést eredményezett, amely egészen elementáris volt. Ez nagy hatással volt a fiatal grófra is, hogy már idézett emlékirataiban ötven év távlatában így idézte fel a történetet: *„... De nagyon örültem, hogy a német szellem ormainak ebben a nagy gyülekezetében a Duna-Tisza közének, egy kis ország egyik fiára volt szükség, hogy az illusztris társaságot kivezesse egy kínos hangulatból."*

Még egy érdekes történettel ajándékozta meg kéziratának olvasóit Apponyi gróf. 1916-ban – éppen benne a nagy világ-

Richard Wagner

háborúban – negyven évvel az említett híres beszéde után, mint a Vöröskereszt egyik magyar küldötte Stockholmban találkozott Miksa badeni herceggel. Bemutatkozásuk után a herceg így szólt: *„Ugye ön az az Apponyi, aki Bayreuthban elmondta azt a híres beszédét, amelyről még ma is beszélnek."*

Parsifalról írt tanulmánya

Tanulmánya a Parsifalról azért 1914-ben jelent meg, mert annak az évnek január 1-jén a mai Erkel Szinházban – az akkori Népoperában – mutatták be. A Nagy Háború kitörésének évében, a Magyar Kultúra 2. évfolyamának számában részletes elemzést írt Wagner utolsó operájának szövegkönyvéről. Az opera ősbemutatója 1882. július 26-án volt a bayreuthi Festspielhausban. A nagy zeneszerző Wagner szokásához híven az előadáson részt vevő magyar vendégeket is magához hívatta, így Apponyi grófot, báró Eötvös Józsefnét, Mihalovics Ödönt, Zichy Géza grófot és még más hazai személyeket.

Apponyi is azok közzé az operarajongók közzé tartozott, akik ragaszkodtak Wagner végakaratához, hogy a Parsifalt csakis Bayreuthban adhatják elő, vagy ahhoz hasonló méltó körülmények között lehet eljátszani. Ez részéről egy finom kis bírálat volt a budapesti bemutatóhoz. Apponyihoz annyira közel állt ez az opera, hogy emlékirataiban a következőt írta: *„Keletkezése óta is ismerem, úgyszólván minden ütemét betéve tudom."* Olyannyira opera és Wagner rajongó volt, hogy számtalan esetben védelmébe vette a művet és vitába is szállt azokkal, akik a mű állítólagos gyengeségeit bizonygatták.

De most miért is foglalkozunk a Parsifal szövegkönyvével, mikor Apponyi grófot éltetjük születésének egy és háromnegyedévszázados évfordulója alkalmából. A gróf igazi keresztény szellemtől átitatott remek költői műnek tartotta. *„A nagy mester Wagner célja is az volt, hogy a keresztény misztériumot akart alkotni a Parsifalban és ezzel akarta nagy ívű zenei pályáját befejezni. Sokan nem tudták* – érvelt több mint 100 éve Apponyi – *hogy emiatt az opera miatt szakított Wagnerrel a kereszténygyűlölő nagy filozófus Friedrich Nietzsche, annak ellenére, hogy sokáig bámulója volt".*

Persze Apponyi is tudta, hogy sok katolikus hívő más véleményen van. De mindig is azt vallotta, hogy bírálói csak Wagner bölcselési álláspontját ismerték, ugyanis egy időben a buddhista elmélet befolyása alatt állt.

Apponyi grófot Liszt Ferenc és Richárd Wagner belső barátságukba fogadták, mert a zene megtisztító légkörében

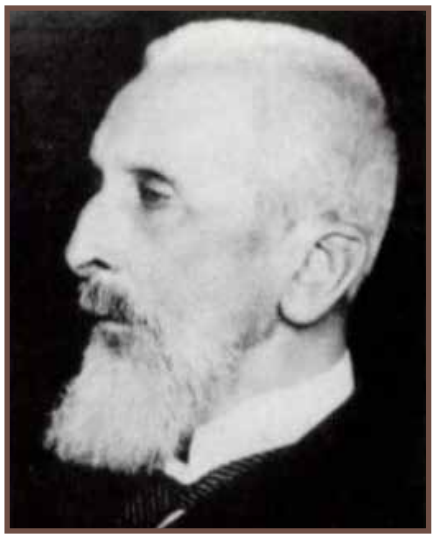

Gróf Apponyi Albert

egynek érezhették magukat vele, jóllehet Apponyi maga nem művelte aktívan a zenét, de lelkének és szellemének kialakulására alig volt más nagyobb befolyással, mint a legmagasabb zene.

Tanulmányunk célja az volt, hogy igaz mindenkinek Apponyi Albert gróf nevének hallatán a politikai tevékenysége jut eszébe. De egy igazi operabarát is volt, és nagy mecénása a kultúrának.

Felhasznált irodalom:

Gróf Apponyi Albert: Parsifal. Tanulmányok, Magyar Kultúra, 1914

Lichtenberger Henrik: Wagner Richard, az MTA Könyvkiadó Vállalata, Budapest, 1916

A bayreuthi színház megnyitása, Világ, 1922. február 25., 46. szám

Katolikus Szemle 48. 1934, 3. szám Túri Béla: Apponyi Albert: Élmények és emlékek

Metykó Béla helytörténeti kutató

Foglalkoztató füzetek a jász viseletről és hímzésről

Június végén láttak napvilágot a Büdösbogár, vesevirág, saskörröm és a Viganó, pruszlik, kecele című foglalkoztató füzetek, amelyek Jászberény Város Önkormányzata Helyi identitás és kohézió erősítése a Jászberényi kistérségben elnevezésű TOP-5.3-1 –16.JN1-2017-00005 sz. pályázata támogatása révén valósulhattak meg. A főpályázó a Városvédő és Szépítő Egyesület volt, de mint az elmúlt években már több alkalommal, úgy most is a Jász Múzeumért Alapítvány könyvkiadói közreműködésére támaszkodtak.

A füzetek A/4-es formátumban, színes, puhatáblás borítóval, színes illusztrációkkal, 32 – 32 oldalon, 2x2500 példányban jelentek meg.

Szerkesztette, a feladatokat összeállította és rajzolta: Farkas Edit grafikus, a Hamza Múzeum és Jász Galéria igazgatója. Szakmai tanácsadó Hortiné Dr. Bathó Edit néprajzkutató volt. Az anyanyelvi lektorálást Botkáné Sárközi Ildikó, a tipográfiát és a nyomdai előkészítést Bartos Kinga, a nyomdai kivitelezést pedig a jászberényi Creatív Color Stúdió Kft. végezte.

A füzetek alapvető ismereteket tartalmaznak a hagyományos jász viselet történelmi múltjáról, 20. századi újjászületéséről, egyes ruhadarabjairól, viselésének alkalmairól és módjairól, valamint a jászsági szűcsmesterségről, a szűcshímzések jellegzetes motívumairól, a 20. század végén megszületett jász hímzésről, annak formavilágáról, és jelenkori alkalmazhatóságáról. A füzetben lévő feladatok játékosan és kreatívan tanítják a gyerekeket a jász viselettel és hímzéssel kapcsolatos ismeretekre. Beszerezhetők a jászberényi Jász Múzeumban.

Iris

JÁSZ-KUNSÁGI CSALÁDFÁK
A kunszentmiklósi Kelemen család

2014-ben a Puszta Hangja Egyesület rendezvénysorozatában szépszámú érdeklődő előtt mutathattuk be először az országos hírnevet kiérdemlő Kelemen család történetét, tagjainak kiemelkedő cselekedeteit, életútjukat.

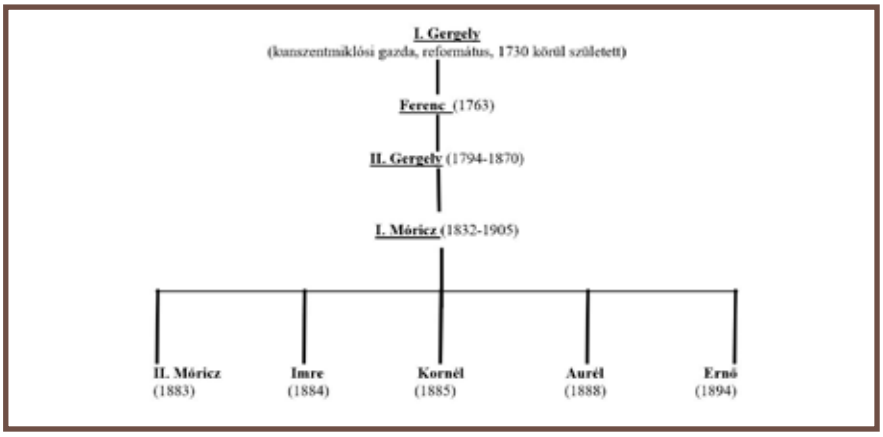

A Kelemen család családfája, vázlatos

Budapesten az egyik leszármazott hagyatékát sikerült megvásárolnom. Ezen dokumentumok, fotók, tárgyak alkották a kiállítás látványos részét. Néhány családtag országosan ismert volt a maguk korában, így a lexikonok, régi újságcikkek, könyvek szolgáltatták az előadás gördülékenységét.

A Petőfi Népe újságírója is jelen volt e rendezvényen, így híradására egy másik Kelemen leszármazott is bejelentkezett Balogh Mihály tanár úrnál, hogy eladná a nála lévő családi dokumentumokat, fotókat, tárgyakat. E két igen jelentős hagyatékanyag tette lehetővé, hogy szűk keretbe foglalhassam ennek az ősi kunszentmiklósi híres családnak közel 300 éves vázlatos történetét.

A megismert tények alapján állíthatom, hogy a Kelemen családnak feltétlenül helye van a kunszentmiklósi történelmi családok képzeletbeli aranykönyvében, hiszen városunkban és szerte hazánkban tetteikkel rászolgáltak erre. Lapunkban csak rövid összefoglalóra van lehetőség, de önálló kötet megjelentetését is kiérdemlő ezen famíliának nagyszerűsége. Az átláthatóság érdekében a család igen vázlatos családfáját közlöm, mielőtt rátérnék egyes személyek ismertetésére.

TESTIMONIUM SCHOLASTICUM.

Kelemen Gergely debreceni eminens bizonyítványa, 1824

Kelemen János neve az első ismert atyafi, aki 1745-ben már szerepel a kunszentmiklósi redemptusok listáján.

I. Gergely 1730 körül születhetett. Abból az időből a protokollum még nem nyújtott biztos adatokat. Ami bizonyos, hogy református őslakos gazdálkodó volt, az 1745-ös redemptios családok egyik tagja.

Ferenc: I. Gergely fia 1763-ban született, felesége Szabados Éva szintén helyi lakos, és közepes birtokkal rendelkeztek. Fiában felismerte a jó szellemi képességeket, ezért iskoláztatását támogatta.

Kelemen Gergely papi beiktatása, 1825

II. Gergely (1794–1870), Ferenc fia a Debreceni Theológiai Akadémián 1824-ben fejezte be teológiai és irodalmi tanulmányait. Tiszaabádon (ma Abádszalók) lelkészként kezdte pályafutását. Lelkésztársa leányát, Gönczy Máriát (1810–1854) vette feleségül. 1834-ben a Kunszentmiklósi Református Gimnáziumba hívták rector-professzornak, amit örömmel elfogadott, és hazatért. Igazgatóként az irodalomtörténetbe került azon döntésével, hogy az 1845-ös esztendőben a kunszentmiklósi barátaival vigadó Petőfi Sándort diákjaival egyetemben fáklyás felvonulás keretében köszöntötték.

A kávéházi felköszöntés szónoka az igazgató úr 13 éves fia, Móricz volt. II. Gergely igazgatósága alatt sokat fejlődött a kunszentmiklósi gimnázium.

II. Gergely végrendeletében kérte, hogy korán elhunyt felesége mellé temessék, csak fából készült fejfát állítsanak. Síremléke már nincs meg, de az egyik családi fotón még látható.

II. Gergelynek, a gimnázium igazgatójának négy gyermeke született.

- I. Móricz (1832. Tiszaabád – 1905. Budapest)
- Piroska (1835. Kunszentmiklós – 1901. Kunszentmiklós) (Férje: Sztoics Antal)
- József (1841. Kuszentmiklós – 1844. Kunszentmiklós)
- Kornélia (1843. Kuszentmiklós – 1903. Kunszentmiklós) (Férje: Szikszay Gusztáv)

A két leány síremléke a felszegi temetőben megtalálható.

I. Móricz, II. Gergely fia lett a család leghíresebb tagja. Felesége, Kelemen Gizella. Kunszetnmiklóson 1845-ben találkozunk először tettével, amikor Petőfit 13 éves diákként felköszöntötte. 1848-ban az országgyűlési képviselőválasztásra Szendrey Júliával érkező költő lelkes kortese, segítője volt. Felnőtt korában különböző országos lapokban ismertette Petőfi kunszentmiklósi látogatásainak eseménysorát.

Kelemen Mór 1880-ban

17 évesen, 1848 nyarán önkéntes nemzetőrnek jelentkezett a délvidéki szerbek betörésének megakadályozására. Megsebesült a lába, ezért haza kellett hozni a táborból. A szabadságharc kitörésekor Kossuth Lajosnál jelentkezett szolgálatra, de sérült lába miatt adminisztrációs feladatot kapott Görgey Artúr tábornok mellett hadnagyi rangban. A világosi fegyverletételig szolgált.

A szabadságharc bukása után 1850-ben a Pesti Egyetem Filozófiai Tanszékéről hurcolta el a Habsburg büntető adminisztráció. Vád ellene a Kossuth nóta egyik variációjának szerzősége volt. Hat hetet töltött „nehéz vasban", de mivel nem tudták rábizonyítani

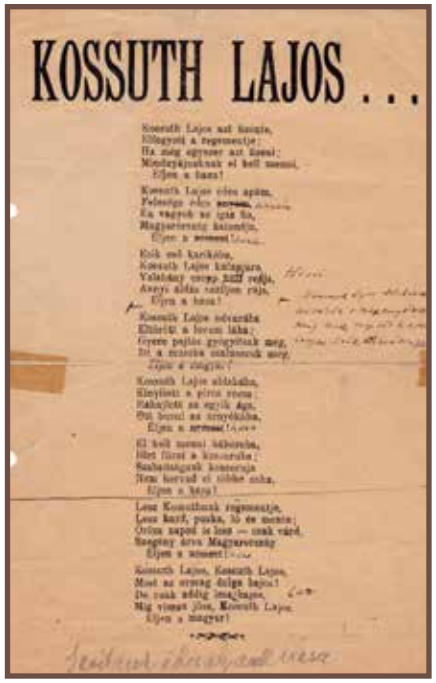
KOSSUTH LAJOS . . .

A Kossuth nóta szövege, amiért Kelemen Móric börtönbüntetést kapott

a szerzőséget, ezért szabadon engedték.

A hagyatékában viszont megtaláltam az egykori kéziratát, melyet valamelyik fia „apánk kezeírása" jegyzettel látott el. Halálakor 1905. április 7-én a Budapesti Hírlap részletes nekrológjában a Kossuth nóta szerzőjeként titulálják. Révai nagylexikon is megemlíti szerzőségét.

Jogi pályára lépett, újságokban cikkeket írt. Bécsben az udvari kancellárián kapott pozíciót, majd az 1867-es kiegyezéskor alakult Magyar Igazságügyi Minisztériumba helyzeték Andrássy Gyula miniszter munkatársaként.

1879-ben a szegedi börtön igazgatója. Kormánybiztosként jelentős részt vállalt a nagy szegedi árvíz utáni újjáépítésben Szegeden. Királyi Curiai bíróvá léptették elő. Több jogi vonatkozású szakkönyvet írt.

1881-ben kötött házasságot egy délvidéki, adai birtokos, 1848-as főhadnagy leányával, a nála sokkal fiatalabb Kelemen Gizellával. A kunszentmiklósi ősi családi házuk a mai CO-OP áruház helyén állt. Tornácukról az akkori szélesen hömpölygő Bakér túlsó oldalán a gimnáziumot, a paplakot és a templomot láthatták. Az akkori Kunszentmiklós tájait, épületeit több száz fotóval dokumentálták a család tagjai.

I. Kelemen Móricz kiérdemelte a többi kitüntetése között a Vaskorona Rend Lovagja címet. 1905-ben Budapesten hunyt el 73 éves korában. Kunszentmiklósi temetésén Baksay Sándor református püspökünk búcsúztatta. I. Kelemen Móriczot öt nagyszerű fia gyászolta, akik azután külön-külön is öregbítették a család hírnevét.

II. Móricz, I. Móricz fia Szegeden született 1883-ban. Műegyetemi hallgató korában alapító elnöke

Kelemen Móric

volt a Bethlen Gábor Körnek. Gépészmérnöki diplomát szerzett, szakkönyveket írt, jelentős társadalmi funkciókat töltött be. A Magyar Racionalizálási Bizottság igazgatójává nevezték ki. Magyar királyi főtanácsos, és a Magyar Kereskedelmi Statisztikai Értékmegállapító Bizottság elnöke lett.

Imre, a második fiú (1884. Bp.) Gazdasági főiskolát és jogot végzett. A háborúban főhadnagyként

Kelemen Imre

kisezüst, nagyezüst és Bátorságért kitüntetéseket érdemelt ki. Magyar királyi jószágigazgatói címet kapott Horthy Miklóstól, amit Teleki Páltól vett át. Magyar királyi gazdasági főtanácsossá nevezték ki, a gödöllői református egyház főgondnokává választották. Tagja volt a Magyar Kúria Ügyvédi Tanácsának, Pest vármegye Törvényhatósági Bizottságának. Ügyvédként, majd Magyar királyi kormány főtanácsosként működött.
Két gyermeke született: Erzsébet és Imre.

Kornél (1885. Bp.) I. Móricz harmadik fia jogi egyetemet végzett. 1931 és 39 között a Kiskunságon országgyűlési képviselőként jelentős fejlesztéseket hozott Kun-

Kelemen Kornél

szentmiklósra (uszodaépítés, főutcáink macskakövezése, mezőgazdasági fejlesztések stb.)

Az 1936-os Berlini Olimpiára mint az Országos Testnevelési Tanács elnöke (hat éven keresztül) vezette a magyar sportolókat. Kiemelkedő eredményeket értek el, 13 aranyérmet hoztak ifjaink, Kelemen Kornél pedig kitüntetést vehetett át Horthy Miklóstól.

Kelemen Kornél képviselőtársai körében

Kunszentmiklósiak szeretetét élvezhette, díszpolgári címet kapott városunktól.

1945 után budapesti lakását, könyvtárát, – mindenét – elkobozták a kommunisták, és teljesen kisemmizve vidékre száműzték.

Kelemen Kornél,
országgyűlési képviselő, 1935

Kelemen Kornél
az 1936-os Berlini olimpia után az aranyérmesek neveit közlő újságcikkben

Aurél (1888. Bp.) I. Móricz negyedik fia jogot végzett. Magyar Királyi tüzérfőhadnagy, többszörösen kitüntetett katonatiszt a nagy háborúban: Vitézségi érem, kisezüst, nagyezüst.

Magyar Királyi kormányfőtanácsos, vállalati igazgató volt. Több

tanulmányt írt, több társadalmi funkciót töltött be.
Gyermekei: Edit, Irén, Tibor.

Kelemen Aurél

Ernő (1891. Budapest) I. Móricz ötödik fia. Lipcsében Kereskedelmi Főiskolát végzett, hírlapíróként dolgozott. Hollandiában sajtóirodát alapított, kiállításokon népszerűsítette hazánkat. 1932-ben hazaköltözött. 1945-ben lakását és minden vagyonát elkobozták, és vidékre száműzték.
Gyermeke: György.

I. Kelemen Móricz öt kiváló fiának leszármazottjai után már nem kutattam, mivel nem Kunszentmiklóson élnek.
Gizella asszony 1933-as halála után még az öt fiú családjával együtt visszajárt az ősi házba találkozókra, és a több tagban lévő földbirtokok ügyében.

Kelemen Ernő

E nagyszerű családra Kunszentmiklóson már csak néhány sírkő emlékeztet, és az atyafiaknak kijáró szép emlékezet él. Helytörténeti gyűjteményemben pedig a család dokumentum- és fotótára, irodalmi, szakmai írásaik, könyveik és használati tárgyaik közül nem kevés tétel dokumentálja egy letűnt kor, egy szétszéledt család üzenetét.

Székely Gábor helytörténeti kutató

Kelemen Kornél a kunszentmiklósi választói között

VERSELŐ JÁSZOK
Hol én lakom

Rónaságban ringó, illatozó zsálya,
Arany szénaboglya, milliónyi máglya,
Szik rét fuvallatán kamilla virága,
Körösnek vizében révészek uszálya.

Forró éjszakákon tücsök muzsikája,
Túlát lápja felett fehér gólyák násza,
Széles út porában baromnak igája,
Drága dédapámnak füstölgő pipája.

Olvadó folyónál télkergető lárma,
Tavaszi zsongásban gesztenyefák árnya,
Hullámzó tengernek aranyló kalásza,
Paraszti kenyérnek illatos kovásza.

Díszes viseletben széplány pántlikája,
Gazda kalapjának széles karimája,
Szorgos pásztorkának lármás száz libája,
Gát oldalán játszó gyermek karikája.

Nyári szállásoknak tákolt kalyibája,
Visongó malachad legkisebb kanásza,
Tekintetes urunk sarki téglaháza,
Szűcsmesterek hímzett téli nagykabátja.

Csárda udvarában boros korsó mája,
Uradalmi gazdaságnak büszke jó lovásza,
Verbunk dallamára huszároknak száza,
Hűvös temetőkben asszonyaink gyásza.

Cukrászda habjának krémes íz világa,
Téli disznótornak házi pálinkája,
Útszéli keresztek hervadó virága,
Öreganyám gyógyítgató füves patikája.

Éji csillagok közt Istenünknek háza,
Márton templomában hívek hű imája,
Nemzetünk ünnepén lobogónak tánca,
Nagykun szépapáink elvhű etikája.

Jövendő jómódért iparos fohásza,
Áldást kér százat e kicsiny kis hazára,
Végtelen reménység versemnek határa,
Múló idő távolának biztos krónikása.

Tóth Marianna óvónő

EMLÉKEZÉS RÉGI JÁSZBERÉNYI TANÁROKRA XXVI.
Az igazgatók I.

Az iskolaigazgatói munka mindig vezetői feladat volt és ma is az. Hogy jól végzi-e a feladatát egy iskolaigazgató, nem az határozza meg, milyen szakember, milyen pedagógiai ismerete és tapasztalata van. A hatékony munkavégzését befolyásolja az, hogy milyen motivációs és kommunikációs képességekkel rendelkezik, menynyire fogadja el őt a fenntartó és a tanári közösség, és milyen hosszú távú célok megvalósítására törekszik. Ez jól látszik a Jászság gimnáziumának igazgatói történetében is.

A Jászság első gimnáziumának létrehozása (1767) óta, a több mint 250 év alatt 30 igazgatója volt a jászberényi gimnáziumnak, akik változó időtartamú és változó eredményességű szolgálatot láttak el. Volt olyan, akit kétszer is megbíztak a feladattal. A Lehel Vezér Gimnázium bejáratánál található az Igazgatók táblája, mely a gimnázium létrejöttének 250 éves évfordulójára készült, és ezen mindegyikük neve, szolgálati idejének kezdeti és utolsó éve látható. Azt gondolom, hogy az iskola fennmaradásáért, eredményességért végzett munkájukról is – legalább röviden – meg kell emlékezni.

A fellelhető adatok segítségével kronológiai sorrendben igyekeztem közelebb hozni az embert, akinek a neve az igazgatók tábláján szerepel. Korábbi írásaimban néhányukról – Horváth Péter, Baranyi Balázs, Kalkbrenner Antal, Józsy Ferenc, Iványfy János, Korber Ernő, Lessy Viktor – mint szaktanárról már írtam, de őket sem hagytam ki.

A kezdetek

Az 1767-ben Jászapátiban megalapított kétosztályos gimnázium első igazgatója **Littkey Máté (1716–1783)** plébános volt. Az ő vezetése alatt, 1767 és 1779 között 16 tanár tanított a gimnáziumban.

Littkey Máté *„Rendkívül buzgó s az egyházi tényekedésekben fáradhatatlan apostoli férfiú volt. (...)A főpásztor, gr. Eszterházy Károly egri püspök adta meg neki a missiótartásra az engedélyt. Felhatalmazta őt és társait a püspöknek „In Coena Domini" bullában foglalt minden fentartott esettőli feloldozásra. Úgyszintén 3-ad s 4-ed fokú tiszta vagy vegyes vérrokonság és sógorság akadályától felmentő hatalmat adott nekik a megkötött házasságok érvényesítésére, sőt a megtért eretnekek részére még a 2-od fokú vérrokonság és sógorság akadálya alúl is. Megengedte, hogy oly helyeken, hol templom nincsen, tisztes magánházakban, csűrökben vagy sátrakban s ha még ilyenek sem találtatnak, a szabad ég alatt misézhessenek. Hatalmat adott nekik a keresztek, képek stb. megáldására."* (Vándorfy János Jászapáti város egyházának múltja és jelene). A jászapátiak nagyra becsülték, tisztelték, kedvelték, sőt ma is emlékeznek rá. Bizonyítsa ezt az alábbi idézet: *„A kápolna szomszédságában 1773-ban épült impozáns Kálváriához felvezető jobboldali lépcsőzet belső oldalánál, alig észrevehetően, egy hasáb alakú síremlék szerénykedik. A 115 cm magas és 90 cm széles kőlap szöveges oldala már igen megkopott, így a latin nyelvű sírfeliratból már kb. negyven évvel ezelőtt is mindössze ennyit lehetett kihámozni: ...NUS .....c a t h e c c l a e .....p a r o c h u s JASZAPATH..NSI. RENATUS DIE 2 APRILI... NI 1783 AETATIS SUAE 67.* A töredékes felirat biztosan értelmezhető részének magyar fordítása (a kisebb hiányok értelemszerű pótlásával): ... a jászapáti katolikus egyház plébánosa meghalt 1783. április 2-án, 67 éves korában. Sajnos, a sírfeliratról az itt nyugvó hajdani plébános neve teljesen lekopott. A megmaradt szövegtöredékek alapján mégis kétségtelenül megállapítható, hogy ki nyugszik ebben a sírban. (...) a plébánia halotti anyakönyve alapján is bizonyítható, hogy Litkei Máté sírját jelöli a feliratos kőlap.

Litkei Máté húsz éven át volt Jászapáti plébánosa, kiváló hitszónok és a város kulturális életének is kiemelkedő alakja. Többek között neki is köszönhető például, hogy 1767-ben Jászapátin nyílhatott meg a Jászság első gimnáziuma, amelynek alapításától ő volt az igazgatója is az intézmény 1779-ben Jászberénybe való költöztetéséig. Jászapáti város önkormányzata azzal fejezte ki tiszteletét Litkei Máté iránt, hogy 1991-ben róla nevezte el a parókia melletti teret." (Győri Gyula: Latin nyelvű feliratok Jászapátin, In: Jászsági Évkönyv, 2001)

A jászberényi 18. század

„A dicső emlékű Mária Terézia egész lelkéből törekedvén uralkodása alatt a tanügyet virágzóvá tenni, a m. kir. helytartó tanács utján 1779. évi szept. hó 27-ről 4463. sz.a. kelt, a kerületek főkapitányához intézett kegyelmes rendelete által áthelyezte az intézetet Jász-Apáthiból Jászberénybe."

Jászberény örömmel fogadta a gimnáziumot. A Zagyva partján lévő magtár épületét ajánlotta fel a gimnáziumnak. Az átköltözés 1779-ben megtörtént, Jászberényben az első évfolyam az 1779–1780. tanévben indult. Az első tanévben 40 tanulót oktattak. Az oktatást a Szent Ferenc rendiek végezték. Az intézet első igazgatója Kacskovics Bálint egri-főegyházmegyei áldozópap volt.

Kacskovics (Katskovits) Bálint (1726–1815) jezsuita káplán, majd egri-főegyházmegyei áldozópap 1726. március 8-án, Banán született. Szlovák és magyar nyelven beszélt. Trencsénben lépett be a Jézus Társaságba. 1749 – 51 között Nagyszombatban bölcseletet tanult, majd a teológiai tanulmányokat Kassán végezte. 22 éves korától tanított is grammatikát, bölcseletet Rozsnyón, Nagyváradon, Eperjesen, Gyöngyösön, Kassán, Budán, Kolozsváron, Győrben. 1768 és 73 között kánonjogot, kontroverziát, teológiát adott elő Kolozsváron.

1773-tól 1813-ig, azaz 40 évig Jászberényben volt káplán és közben 8 évig, 1779 és 1787 között a gimnázium igazgatója volt. Ehhez feladathoz évente érkeztek az újabb utasítások. Az 1782/83-as tanévben az igazgatók azt a felhívást kapták, hogy *„minden tanuló iskolai bizonyítványa hitelesség „egyöntetűség s minden előfordulható visszaélés kikerülése végett a gymnasium, nem pedig a szerzetesház pecsétjével pecsételtessék meg".* Az 1786/87-es tanévben kapták az igazgatók a feladatot, *„hogy a gymnasialis ügyek három külön könyvben vezettessenek".*

Irodalmi munkássága is igen jelentős. A kalocsai érseki könyvtárban őrzött kéziratos katalógusa a feloszlatás alatt elhunyt jezsuitákról a rendtartomány története számára fontos adatokat tartalmaz.

Kacskovics Bálint 1786-ban lemondott, helyette kőhalmi Horváth Péter lett az igazgató.

Kőhalmi Horváth Péter (1756–1829) 1756-ban Jászjákóhalmán született. Egerben járt gimnáziumba. 1776-tól 4 és fél évig piarista szerzetes volt, három évig tanított is. Bár kis korától paptanárnak készült, mégis *gyenge mejjűségre* (tüdőbaj) hivatkozva kilépett a rendből. Ez után jogi tanulmányokat végzett, s kezdettől a Jász kerületben dolgozott, munkája elismeréseként 1807-ben *Nádorispányi Alkapitánnyá* választották, Világi életének 22 évében, 1787 és 1809 között Jász kerületi munkájával párhuzamosan a főgimnázium igazgatójaként is szolgált. Tevékenységéből három fontos dolgot emelek ki.

Igazgatói szolgálata alatt lett a háromosztályú kisgimnázium öt- majd hatosztályú nagygimnáziummá.

Veszélyes helyzetbe került az iskola léte 1785–86-ban. József császár tanügyi reformja miatt – pl. csak német nyelv ismeretével lehetett valaki tanár vagy diák a középiskolában – csökkent a tanulói létszám. *(...) felsőbb helyen a jászberényi gymnasiumnak a gyöngyösivel leendő egyesítése tervelte-tett, mint Makó Lőrincz kerületi ülnök leveléből ezt Horváth Péter megértette. Ki e fölötti aggodalmában, midőn a jászberényi gymnasium alapítványainak összegét névszerint kimutatja, (...) egyúttal kéri a főigazgató hathatós pártfogását felterjesztésében, hogy a czélba vett egyesítés elejtessék. Felhozván indokul a kerületek intentióját, a gynasium áthozatalát illetőleg. (...) Gyermekeink Budán, Pesten, Váczott megtanultak németül, viszont cserében levők itt magyarul. Ez intézet tehát nemzeti nyelvünk szempontjából mindig cultur-missiót teljesített. Lévén ez tős-gyökeres magyar szellemben nevelő intézete a lengyel-tótcseh és német ajkú ifjaknak."* Horváth Péter igazgató eredményesen érvelt, az iskola Jászberényé maradt.

A Jász kerület hivatalnokai helyben, a gimnáziumban vehettek részt középfokú képzésben, ami igen haladó szellemű lehetőség volt.

A helyi oktatásügyi tevékenységének eredményessége mellett a jászkunok számára is jelentős a munkássága. Többek között közreműködésével – röpirat szövegezése – 1799-ben, II. József halála után visszakapták az elvett redemptiós kiváltságokat, jogokat. A jászkunok első történetírójaként *Értekezés a kúnoknak és jászoknak eredetükről,* azoknak régi és mostani állapotjukról címmel írta az első jászkun történetet.

Az elöljáróságból nem mindenki fogadta el, 22 évig mégis eredményesen dolgozott a Jászság iskolaügyéért. Ekkor lemondott Hermányi József javára.

Az igazgatók emléktáblája a Lehel Vezér Gimnázium épületében

A 19. század igazgatói

Hermányi József világi tanár 1809–1832 között szolgált a Jászságban, ez alatt is nagy változások történtek. A tanulmányi alap kimerült 1822-ben. I. Ferenc királyhoz kérelmet nyújtott be közösen Jászberény és a Jász kerület, hogy a gimnázium alaptőkéjének emelésére a kerület adóhátralékát engedje el. Az 1925–27-es országgyűlés a kérésnek eleget tett, elengedte az adóhátralékot. Az alaptőkéhez adományozók is hozzájárultak, a gimnázium működése biztosítva volt. Ez idő alatt is nagy szolgálatot tett a jászberényi gimnázium a magyarosodásnak, évente már 40–50 tót ajkú fiú is tanult az intézetben.

A tanításban a Szent Ferenc rendi tanárok segítségét kérték. Részt vettek az oktató-nevelő munkában, de az volt a feltételük, hogy az igazgatót is közülük válasszák meg. Így 1832-ben Hermányi József után, a *„ki az igazgatói tisztet érdemteljesen megelégedésre vitte; Stipula József helyi plébános-apát választatik meg".*

Stipula József (1785–1866) apátplébános Olaszliszkán született, Sátoraljaújhelyen, Egerben végezte tanulmányait. Egri, kenderesi, orosi, jászladányi egyházi szolgálat után került 1825-ben Jászberénybe, plébános volt és 1832 és 1852 között, 20 évig igazgatta a gimnáziumot is.

A 30-as években már magyar nyelven történhetett a levelezés a latin nyelv helyett. A negyvenes években a helytartó tanács jóváhagyta, hogy az Érdemsorozatot (Értesítő) az év végén az egész évről kellett az igazgatóknak felterjeszteni.

Az igazgató az 1849/50-es tanévben nem volt egyszerű helyzetben. A szabadságharc után az *„intézet igazgatósága fölszólíttatik, hogy információt adjon a tanárok politikai magaviseletéről; de igyekezet és igéretnél egyebet nem igen nyújt az ősz Stipula ebben a tekintetben".* Rendeletileg megnövelték a

tandíj mértékét, amit nem minden diák tudott kifizetni.

„E nemeslelkű igazgató, kinek vezetése alatt az intézet valódi virágzásnak indult, s a felvidéki ifjak egész légiója látogatta, évi 300 frt fizetését az intézet alaptőkéjének gyarapítására áldozván, 20 évi igazgatóságának több mint 6000 frtot adott az intézetnek. (...) Igazgatása alatt mindig magyar szelleme által tündökölt intézetünk..."

Sok dolog emlékeztet rá. Például plébánossága idején, 1831-ben kolerajárvány pusztított Jászberényben és a Jászságban. Rengeteg halott, rengeteg temetés, rengeteg bűnbánó volt, de teljesítették feladatukat a papok, a szerzetesek. Stipula József építtette a Szentkúti kápolnát, ahol 1842 szeptemberében tartotta az első misét.

1851-ben ugyan jászberényi élete befejeződött, hiszen az egri székesegyház kanonokává nevezték ki, de a kiváló tanulók számára 1855-ben tett alapítványával még évtizedekig segítette a gimnáziumot, s földet vásárolt a jász tanítók megsegítésére.

Toldy László (1810–1873) a gyöngyösi születésű Szent Ferencrendi áldozópap, hittanár, hitszónok Szabadka és Szolnok után 1844 és 1863 között tanított a gimnáziumban. 1851/52 és 1856/57 közötti tanévekben az iskola igazgatója volt. Ismét nehéz évek voltak. Az 1849–50-es „iskolai évben kibocsátott *„Entwurf der Organsation des Gymnasiums"* igen sok iskolát, ezek között a jászberényit is válságos helyzetbe sodorta. A szegény alappal bíró iskolák nem feleltek meg az új szervezeti követelményeknek. Az 1851/52-es tanévben már csak négyosztályos magánjellegű gimnáziumként működhetett. A szigorú nemzetietlen rendeletek, a drága könyvek, a tandíj emelése, a vasszigor a tanulói létszám drasztikus csökkenését eredményezte. *„Erőszakkal osztrákokká akartak bennünket tenni".* A tanügyi tanácskozások jegyzőkönyveit csak német vagy latin nyelven terjeszthették fel.

Toldy László fontosnak tartotta a nevelést, de a szülőkkel egyetértésben. Az 1852/1853. tanévi Tudósítvány a jászberényi katholikus algymnasiumról című kiadványban olvasható *A Törvényszerinti Nevelésről* című értekezése. A következő évek Tudósítványai közül az 1854/55-ösben is a nevelés az értekezésének a témája. Érdekes záró gondolata: *„Értsenek tehát egyet a szülők a tanítókkal, kik fáradságukat örömest feláldozzák a gondjaikra bízott gyermekek boldogságáért: gyakran kérdezősködjenek szülötteik magaviselete felől, midőn tudtokra esik, hogy gyermekeik vagy erkölcstelenség vagy hanyagság miatt megrovattak a tanító által: azokat dorgálással, fenyítéssel, sőt czélszerű büntetéssel is javítani törekedjenek. Így remélhet, hogy sem a szülők, sem a tanítók fáradozása nem lészen sikertelen;..."*

1857 után tanárként dolgozott tovább. 1865-ben Kecskemétre került, ahol lector, hitszónok, hittanár és laikus testvérek gyóntatója volt. Kecskeméten hunyt el.

Visontay (Preszner) János (1829–1906), aki 1857 és 1872 között világi igazgató volt, Egerben született 1829. május 11-én. Középiskolába Egerben járt 1848 júliusáig. Ekkor ugyanis a 26. számú honvédzászlóalj tagja lett és részt vett több csatában. A világosi fegyverletétel után honvédfőhadnagyként bujdosni kényszerült, s belépett a premontrei rendbe, bár pap nem akart lenni. A pesti és a bécsi egyetemen szerzett bölcsészdiplomát, illetve tanárvizsgálatot tett 1857-ben.

Pécsett, Baján tanított, majd a budai helytartóság 1857-ben kinevezte igazgatónak a jászberényi főgimnáziumhoz. Latin nyelvet, történelmet és birodalmi honismeretet tanított.

Vezetése alatt kapott nyilvánossági jogot az intézet, és a közoktatási kormány felügyelete alá került. A gimnázium a Jászság népszerű iskolája lett, elkezdődött a főgimnáziummá alakulása. A tanbizottság minden követelménynek – iskolai program, tandíj meghatározása, iskolai fegyelmi szabályok kidolgozása – megfelelt, az intézet fejlődésnek indult, egyre nőtt a tanulói létszám. 1868–69-től már nyolcosztályos főgimnáziumban tanulhattak a diákok.

Irodalmi munkássága igen gazdag volt, a Tanodai Lapokba, a Századokba és a Reformba több tanügyi cikket írt. Több kiadást is megértek tankönyvei: A magyar állam földirata a legújabb adatok nyomán. Pest, 1861, Az osztrák birodalom földirata Pest, 1862., Egyetemes földirat Pest, 1862., Magyarország története. Tanodai használatra. Pest, 1862.. Magyarország történet, Elemi és néptanodák számára. Pest, 1871. ‚A Kárpátok hegyrendszere és környékének alaprajza. Budapest, 1874. (Doktori értekezés.), Európa összehasonlító földleírása. Budapest,, 1874, Általános és összehasonlító földirat. A reáltanodák 7. osztályának az új tantervezet szerint, Budapest, 1878. Ausztria-Magyarország földirata a reáltanodák 6. osztályának az új tantervezet szerint, Budapest, 1877. Tudományos tevékenysége révén a Magyar Királyi Természettudományi Társulat és a bécsi Földtani Intézetnek tagja volt.

Erős akaratú vezető volt, visszahúzódó, sértődékeny ember, aki 1872-ben lemondott állásáról. Ennek oka nem teljesen ismert, évekig pereskedett a jászberényi tanegylettel, a pert megnyerte. 1874. május 4-től a budapesti V. kerületi állami főreáliskolához helyeztetett át a történelem és földrajz tanárnak, s igazgatói címet nyert.

1861-ben Preszner családnevét Visontayra változtatta. 35 év tanítás után nyugdíjba vonult, Jászberényben lakott. 78 éves korában 1906. augusztus 2-án halt meg, a Fehértói temetőben nyugszik

Bártfay Kálmán (1807–1875) szent Ferencrendi áldozó pap, ideiglenes igazgató az 1872/73-as tanévben, **Gyurka József (1826–1883)** római katolikus plébános, ideiglenes igazgató az 1873/74-es tanévben mind a ketten Visontay János helyett.

Laky Mátyás (1844–1913) kegyes tanítórendi áldozár tanári pályájának az állomásai: Privigye, Kolozsvár, Nyitra, Veszprém, Nagykanizsa, Nagykároly, Székesfehérvár, ahol gimnáziumi igazgató, Jászberényben főgimnáziumi igazgató, Temesváron itt hunyt el.

Jászberényben 1874. október 18-án vette át hivatalát, 1874–76 között két tanévig volt igazgató. Történelmet tanított, francia nyelvből rendkívüli órákat tartott. Az országos középtanodai társaság tagja volt. Tudományos munkásságáért bölcsészdoktori címet kapott.

Deák Ferenc emlékére 1876. május 20-án rendezett gyászünnepélyt a gimnázium, melyen buzdító beszédet intézett az ifjúsághoz.

A tornászatban tanúsított ügyességet jutalmazta két tanulónál egy-egy ezüst forinttal. Egy arannyal pedig egy diákot, aki a történelmi események okai s következményeinek megbírálásában legszebb önálló fölfogást hozott napfényre.

„…a nagym. vallás és közokt. ministerium által a székesfehérvári reáltanoda rendes igazgatójává neveztetvén ki 1876. évi september 13-án".

Lippay Lajos (1840–1905) egri főegyházmegyei áldozó pap, aki Detk, Harsány, Bátor, Kerecsend, Kisvárda után

került Jászberénybe. S a főgimnáziumi rendes hittanár és hitszónok választatott meg igazgatóul az 1876/77-es tanévtől. Ezt a megbízatását az 1882/83-as tanévvel bezárólag, azaz 7 évig látta el. Szaktanárként német, magyar és rendkívüli tárgyként francia nyelvet is tanított.

Az általa szerkesztett tanév végi értesítők nagyon részletesek, mindenre kiterjedők, nagyszerű kordokumentumok. „A család és iskola összhangzó működésének szükségességéről" című nevelészeti közleménye megjelent az 1876/77-es tanévi értesítőben, s szinte ma is érvényesek állításai, megjegyzései. Például: „S miként a nevelést és az oktatást összetartozó természetüknél fogva szétválasztani nem lehet, épen ugy nem lehet mindkettőnek jogszerű tényezőjét: a családot és az iskolát sem. (…) Ennél fogva nem szabad a család és iskolának egymással hadi lábon állnia".

Az 1879–80 értesítő 30. oldalán az iskola történetének 100 évét ismerhetjük meg, melyet Lippay Lajos igazgató állított össze hiteles dokumentumok felhasználásával.

Közéleti tevékenysége igen sokrétű volt. A helyi ált. ipartársulat tiszteletbeli, az iparos segédek társulatának pedig rendes elnöke. Rendes tagja a jászkerületi tanbizottságnak, a Jász-Nagykun-Szolnok vármegye törvényhatósági és népnevelési bizottságnak. Tagja volt az Országos Középtanodai Tanáregyletnek, a Királyi Magyar Természettudományi és a Történelmi társulatnak és a Szent István Társulatnak.

Az 1884-es értesítőben a következőkről számolnak be: „Főtiszt. Lippay Lajos úr, az egri érsek ő excellentiája által jász-alsószentgyörgyi pébánossá neveztetvén ki, az általa évek hosszú során át oly dicséretes buzgalommal betöltött igazgatói állásra a tanbizottság által Baranyi Balázs alkalmaztatott, helyettesi minőségben…"

Baranyi Balázs (1852–1911) Jászberényben született 1852. február 4-én. Mennyiségtan, természettan, okleveles gyorsírás és okleveles tornatanító volt. Ahogy az előzőkben írtam az 1883/84-es tanévben helyettes igazgatónak választották. Mint minden tevékenységét, ezt a megbízását is nagy odaadással, maximumra törekedve oldotta meg.

Polgár György (1849–?) Mohácson született 1849-ben. A pécsi cisztercieknél végezte a gimnázium első négy osztályát, majd papnövendék lett, érettségi után két év teológiát is végzett, de végül elhagyta a papi pályát. A budapesti egyetemen classica philológiából középiskolai diplomát szerzett. Pest, Kaposvár, Trencsén, Pozsony után 1884 és 1886 között Jászberényben szolgált ideiglenes igazgatóként. 1885-ben az év végi Értesítőben sajnálkozását fejezte ki, hogy csak 121 jászberényi diák volt abban a tanévben. Szerencsésnek tartaná, ha a vagyonos gazdák gyerekei több iskolát végeznének.

Ritkán olvasható évkönyvekben, de ebben az évben három diák büntetésről is értesült az olvasó.

Sok cikke, nagyobb munkája jelent meg, például a Pesti Naplóban 1886. jún. 30. Pár észrevétel az érettségi vizsgálati utasításokra; a Nemzetben 1887. aug. 1, A tandíjemelésről; az Egyetértésben 1887. aug. 7. A javító vizsgálatokról; Görög nyelvkönyv. Bevezetés az alaktanba; Olvasó- és gyakorlókönyv Xenophon Kyropaideijából. A gymnasium V. oszt. számára 1883. Szócsoportok Homerosból. A gymnasiumok felsőbb osztályai számára az utasítások szerint 1885.

Két év után a miskolci főgimnázium rendes igazgatójává nevezték ki. Jászberényben pedig Himpfner Béla lett ideiglenes igazgató.

Himpfner Béla (1854–?) Temesváron született1854-ben, itt is érettségizett 1871-ben. 1886 és 1891 között volt ideiglenes majd kinevezett, rendes igazgató a jászberényi főgimnáziumban.

Műegyetemi tanulmányok, államvasúti munkahely után 1874 és 1877 között budapesti egyetemen bölcsész volt, majd classica philológia és német nyelvi tanári vizsgát tett. Kaposvár, Budapest, Besztercebánya voltak a tanári munkahelyei. 1886. szeptember 1-től Jászberény gimnáziumának lett a sokoldalúan művelt, tudós igazgatója, mellette németet tanított.

Az 1886–1891 közötti időszak a főgimnázium történetének különleges időszaka volt, hiszen 1888–89-ben épült a gimnázium új épülete, amely ma is áll. 1891-ben pedig az országban elsőként létesült a nyári torna- és játszótér, amihez a várostól a Sasos kertet kapta az iskola. Mindez Himpfner Béla igazgató személyéhez köthető. „Szemei előtt nőttek fel az új épület falai, fáradságot nem ismerő munkásságot fejtett ki annak hamisítatlan szakavatottságot tanúsító berendezésében.(…) Különösen szívén hordozta a torna ügyét…" (Barna Mihály igazgató). Az 1890–91. tanévi Értesítőben a testi nevelésről és játékokról illetve a jászberényi nyári tornatérről írt is rövid értekezést.

Az előző évi Értesítőben pedig Az intézet multjának és új épületének rövid ismertetése címmel olvashatták írását. Az új épületben 1889. szeptember 9-én kezdődött a rendes tanítás.

E két nagy munka befejezése után 1891-ben az aradi királyi főgimnázium igazgatója lett.

Több írása jelent meg különböző lapokban, néhány cím ezek közül: Nevelő tanítás a középiskolában, besztercebányai gimnázium Értesítőjében 1886, A nyári torna- és játszótér, aradi főgimnázium Értesítőjében (1895, Toldi's Liebe 1. Gesang, Ungarische Revueben 1882.); az Országos Tanáregylet Közlönyében (XIX. 1885–86) Inkább csak tanítsunk-e vagy neveljünk?. Írt az Egyetemi Philoógiai. Közlönybe, a beszterczebányai s jászberényi helyi lapokba; megjelentek fordításai Petőfi és Madács műveiből. Nagyobb munkája: Eine Geschichte aus Neusohls Vergangenheit. Selmeczbánya, 1884.

Befejezésként Himpfner Béla igazgató 1889/90-es értesítőbeli szavaival zárom az igazgatókról írt első részt: „Adja Isten, hogy az intézet ezen város és vidék ifjainak erkölcsös és tudományos nevelésében a beléje helyezett reményeknek mindenkor hűségesen megfeleljen!

Források:

Jászberényi főgimnázium évkönyvei 1851 és 1891 között
Győri Gyula_ Latin nyelvű feliratok Jászapátin. In: Jászsági Évkönyv, 51–61. Jászberény, 2001
Dr. Suba Györgyné: Cipruság-virágszál, Isten országának munkatársai Jászberényben, 2015
Sugárné Koncsek Aranka: Jász történelmi arcképcsarnok, Jászsági Füzetek 32. Jászberény, 2003
Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái, Budapest, 1891
Vándorffy János: Jászapáti város egyházának múltja és jelene, Eger, 1895
Fr. Varga Kamill OFM: Szerzetesek Jászberényben, Jászberény 2019

Csörgő Terézia nyugalmazott biológia-kémia szakos tanár

BEDEKOVICH ÚTINAPLÓ
II. Rész

Mirhó-gát

A Mirhó-gát egyike hazánk vízügyi történeti emlékeinek. A Tiszántúl első jelentős ármentesítési munkájaként az akkori Heves- és Külső-Szolnok vármegyék tiszai bal parti részén – a mai Mirhó-gyolcsi öblözetet a Tiszától elzáró – Mirhó-gát 1754. évi első és 1787. évi második megépítését tartjuk számon. Napjainkban a Mirhó (vízelvezető-csatorna) szerepét a Nagykunsági öntöző-főcsatorna hívatott átvenni. Ma a gát, több mint kétszáz év múltán is, a rajta haladó közút alapjául szolgál.

Bedekovich Lőrinc vízrajzi térképe a Tisza kanyarulatáról a Mirhó és a Saj-fok között, 1784

A hajdani Mirhó-gát ma az Abádszalók–Tiszabura közti műút töltése, amelynek keleti végében látható a Mirhó-gát építésének 200. évfordulójára készült emlékkő. Az érdekes felületi rajzolatú hatalmas kövön egy bronz plakettet láthatunk. A plaketten a „Mirhó-gát építésének 200. évfordulójára" felirat olvasható. A plakett mellett a köbe vésve az alábbi felirat áll:

„A Nagykunság – vidék
népe közmunkában itt
épített 1350 méteres
gátat a Mirhó fokra 1787-ben"

A kövön dombormű jelleggel kialakított „terepasztal" látható: az egykori vízi világot ábrázoló térkép domborműve, a Tisza, Berettyó, Hortobágy folyókkal, Mirhó-gát ábrázolással és a nevük bevésésével.

Az abádszalóki Mirhó-fok emlékkő avatási ünnepségére 1987. október 9 . és 10. között, a Kisújszálláson megrendezett bicentenárium során, az ünnepi program keretében került sor. Ekkor két emléket avattak az ecsegfalvi ünnepség alkalmával, az Abádszalók és Ecsegfalva határában lévő Mirhó-fok és Mirhó-torok emlékköveket, melyek a tiszai és a berettyói vízrajzi tengely két végpontján fekszenek. Az itt bemutatott Mirhó-fok emlékkőnek ugyanis egy párja is készült Túrkeve-Ecsegpusztán, neve Mirhó-torok emlékkő, hasonló megjelenéssel, ugyancsak Győrfi Sándor alkotása.

Kovács Béla a Mirhó-fok emlékkőnél

A Tisza rendszeres szabályozása előtt, a folyó áradásaikor az alacsony partokon, a „fokokon" rendszeresen kiöntött. Az évente ismétlődő áradásokkor Pusztataskonynál a Mirhó-fokon lépett ki medréből a Tisza, és a Tiszántúlon a Körösökig-Berettyóig hömpölygött végig az ár, s borította vízzel hónapokra – ha nagyobb volt az árhullám, a következő esztendőig – a lapályokat, helyenként egybefüggő és terjedelmes lápot, mocsarat eredményezvén. Az ártéren és környékén élő lakosság ezeket a kiöntéseket nem tekintette katasztrófának, a gazdasági életet a rendszeres árvizekhez igazította: ártéri gazdálkodásra rendezkedett be. A magas partokon szántóföldi művelést folytatott, a vizeket halászta és a rétek termését is betakarította vagy állataival feletette. A lakosság lélekszámának növekedésével, a szántóföldi műveléssel a piaci gazdálkodás kibontakozásával a korábban „áldást" jelentő árvizek a fejlődést gátló „átokká" váltak.

A Tisza bal parti részén épült a Mirhó-gát, az első olyan létesítmény a Kárpát-medencében, mely nemcsak lokális érdekeket képviselt, hanem hatása több vármegyére kiterjedt.

Az első Mirhó-gát

A gyolcsi öblözetként ismert területet a Tiszától elzáró Mirhó-gát hossza 490 öl (930 méter) volt. A gátat a Nagykunság – nevezetesen: Kisújszállás, Karcag, Kenderes és Kunhegyes – közerővel 1754-ben építette, majd 1761-ben megerősítette. A Nagykunság érdekeivel azonosak voltak a taskonyi birtokos báró Orczy Lőrinc érdekei, aki 1767-ben tovább fejlesztette a Mirhó-gátat és a hul-

lámverés ellen rőzsepokróccal, valamint védőfüzes telepítésével védte meg. 1770-ben, majd 1772-ben és 1774-ben olyan nagy volt az ár, hogy a gátat átszakította, illetve meghágta.

A gát 1776-os helyreállítását követően azt átvágták a Heves megyei földbirtokosok (és jobbágyaik), ugyanis vízmércék hiányában nem tudták megállapítani gondolkodásuk helyességét, hogy a pusztító áradat a bal parti gát miatt önti-e el a jobb parti földjeiket, illetve fenyegeti falvaikat. Újabb tíz éven keresztül ezért ismét szabadon csatangolhatott a víz a tiszántúli erekben, huzamosan víz alatt tartván a laposokat.

Emléktábla a Mirhó-fok emlékkövön

A második Mirhó-gát

A gát felsőbb helyen történt újjáépítését a „Hatkunság" (Karcag, Kisújszállás, Kunhegyes, Kunmadaras, Kunszentmárton és Túrkeve) 1785 és 1787 között hajtotta végre – a Tisza rendszeres szabályozását 60 évvel megelőzve –, „közerővel", Illéssy János nagykunkapitány vezetésével, a „vigyázó ingeniur" és minden helységből két-két molnár irányításával.

A gát mint műszaki létesítmény megfelelt a várakozásnak, és csaknem 100 éven keresztül, eredményesen védte az öblözetet a Tisza árvizeitől egészen az 1876. március 23-i árvízig, amely a gát jelentős részét tönkretette.

A Tisza partjára kihelyezett védvonal fokozatos erősítése és magasítása miatt a Mirhó-gátat mint második védelmi vonalat az 1876. évi árvíz után újra helyreállították. Mint földmű ma is fennáll, de árvízvédelmi fővédvonal funkciója az egységes védvonal kiépítése óta nincs, csak árvízvédelmi lokalizációs vonalként szerepel, és csak úttöltésként használják. A Mirhó-gát árvízvédelmi története befejeződött, csak egy tábla és a vízügy emlékezete rögzíti helyét.

A felmérésekben, tervezésben Bedekovich Lőrinc is részt vett. A Magyar Nemzeti Levéltár Heves Megyei levéltárában két aktája is van a Mirhó-gátnak. Egyik az építése 1780 körül, a másik a karbantartása 1847 körül. Az iratok, térképek, tervek részletes feltárására és bemutatására még ezek után kerül sor.

Az eddigi kutatásokban segítséget kaptunk Horváth Gergőtől, a Magyar Nemzeti Levéltár Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltára igazgató-helyettesétől, dr. Kovács Melindától, a Magyar Nemzeti Levéltár Heves Megyei Levéltára főlevéltárosától, amelyeket ezúton is köszönünk. Egyeztetések, helyszíni bejárások, közös programok előkészítése van folyamatban a KÖTIVIZIG Szolnoki Szakaszmérnökségének munkatársával, Kovács Ferenccel, amelyet szintén köszönünk.

Szakirodalmi források:

Dr. Ducza Lajos: Kétszáz éve épült meg a Mirhó-gát. Honismeret, 1988. 16. évf.

Szabó Lajos: A „Mirhó Gáttyának" építése. In: Szolnok Megyei Múzeum Évkönyve, 151-158., 1973

Sugár István: A Közép-Tiszavidék két kéziratos térképe. Tiszai téka 1. Eger, 1989

Rózsa Sándor: Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár 18–19. századi kéziratos térképeinek elemzése Kunhegyes környékének tájátalakulása szempontjából.

Magyar Nemzeti Levéltár Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltára Charte Antique digitális kiadványa, Szolnok, 2011

Chartae Antiquae; Magyar Nemzeti Levéltár Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltára Kéziratos térképei - DVD, Szolnok, 2011

Kovács Béláné Pető Magdolna,
a Bedekovich Lőrinc Népfőiskolai
Társaság elnöke

Dr. Babós Lajos helytörténeti kutatót a Magyar Kultúra Lovagjává avatják

2020. november 29-én a Falvak Kultúrájáért Alapítvány Kuratóriuma a kiskunlacházi illetőségű Dr. Babós Lajos helytörténeti kutatót a ***Magyar Kultúra Lovagja*** megtisztelő címmel tüntette ki.

A Covid járvány miatt a díjátadó ünnepség 2021. január 23-án nem valósulhatott meg, ezért a kitüntetések szeptember 29-én kerülnek átadásra Budapesten a Stefánia palotában.

Dr. Babós Lajos ny. egyetemi docens, író, helytörténeti kutató. Évtizedeken át műszaki és természettudományi pályán, különböző egyetemek tanáraként dolgozott. Mintegy húsz éve került nyugállományba, s ekkor kezdte helytörténeti kutató munkáját. Tevékenysége központjában két település az erdélyi Kendő település és Kiskunlacháza volt. Időt és pénzt nem sajnálva több éven keresztül a Marosvásárhelyi Állami Levéltárban kutatta Kendő falu történetét. A természet csodáira épülő Kendő címmel magánkiadásban megjelent kötete az anyaország történelméhez kötve tárja az olvasó elé a határon túli magyar települést.

Kutatásainak eredményeként több könyvet is megjelentetett: Emlékképek egy lacházi crossosról, *Mozaikképek az ősi Peregről, A kiköltözés, Zantoutól napjainkig, Arad felett beborult az ég, Az első aradi vértanú, Tények és dokumentumok Ormai Norbert életéről.*

Eddigi munkássága során 15 könyve és 32 ismeretterjesztő írása jelent meg különböző folyóiratokban. Könyveinek jelentős része jótékony adakozással került az olvasókhoz. Évek óta a Honismereti Aktivisták Lacházi Körének elnöke tisztét tölti be.

Kiss Imre helytörténeti kutató

Gratulálunk dr. Babós Lajos kitüntetéséhez és további eredményes munkát kívánunk!
(Hortiné dr. Bathó Edit és a Redemptio c. honismereti lap szerkesztősége)

Megmentésre került dr. Lédig Lajos (1845–1921) jászfényszarui körorvos síremléke

A FÉBE Kiss József Helytörténeti kutatócsoportjának két tagja, Dobák Gábor és személyem a Jász Múzeumban a 19. század második felétől megjelent újságokban kutatást végeztünk. A Jászfényszarura vonatkozó híreket, eseményeket gyűjtöttük a millennium tiszteletére 1996-ban. A korábbi kutatásaink anyagát felhasználva a helyi lapban Millenniumi pillanatok címmel egy évig tartó sorozatot indítottunk.

A Mi újság Fényszarun? 1996. júliusi számában a 8. oldalon a következő híreket tettük közkincsé. *„Doctor-jubileum. Folyó hó 4-én ünnepelte dr. Lédig Lajos 25 éves körorvosi jubileumát a város és a vidék előkelőinek részvételével. A doktor vendégszerető házánál adott nagyszerű reggeli előtt Han Pál plébános remek beszéd kíséretében egy értékes gyémánt gyűrűt nyújtott át az ünnepeltnek, mit az megható szavakban megköszönt. A lélekemelő ünnepély után fényes bankettet rendeztek tiszteletére a vendéglő összes termében, ahol Szűcs Mihály főbíró elsőnek a királyra emelte poharát. Szellemes beszédben éltették az ünnepeltet Han Pál (plébános), Hirschler Soma, Márkus János (tanító) és dr. Király Gáspár. A fényes ebéd csak a késő esti órákban ért véget”.*

A Jászság című újság 1896. július 11. IX. évf. 28. számából betű szerint idéztük az eseményt.

Ekkor szereztünk tudomást dr. Lédig Lajos orvos létezéséről.

Egy véletlen folytán 2011-ben az alsótemető hátsó részében – ahol már sírok csak korábban léteztek, a cserjék, akácosok benőték a területet – a volt zsidó temetőbe is eljutva egy eldőlt síremlékre lettem figyelmes. A fehérmárvány síremléken jól olvasható volt a vésett szöveg, dr. Lédig Lajos kőfejfáját találtam meg. Mivel akkor még okos telefonom nem volt, haza mentem fényképezőgépért, és visszamentem lefotózni. A sírkő talapzattal együtt 216 kg-ot vésett, megmozdítani nem tudtam. Most áprilisban az elszállításkor vettük észre a hátlapján is van, egy héber felírat. Az idő vasfoga a hátlapot jobban megviselte (mivel évtizedekig érintkezett a földdel), de alapos tisztítás és némi csiszolás után, ha nehezen is, de láthatók voltak az írásjelek így ez is átfestésre került.

Kiss József (1924–1989) tanár helytörténeti kutató, által gyűjtött interjúban Pető Sándor (született 1888-ban) Ady Endre út 31. szám alatti lakos elmondása szerint: „Az üzem 1935-től, ma is „sajtgyár” n*éven nevezett épületben működött, amelyet Lédig Lajos orvos épített 1906-ba”.* Nyilván az örökösök 1921 után adták el az épületet, és később itt került kialakításra a sajtüzem, amely 1975 márciusában megszűnt.

Dr. Lédig Lajos 1845-ben, Lédig Márton és Weinberger Johanna fiúgyermekeként született, 1921. december 11-én, 76 évesen végelgyengülésben hunyt el. Felesége dr. Lédig Lajosné 1851-ben Stern Rózsa néven, Stern Sámuel és Schücklin Katalin szülők leánygyermekeként látta meg a napvilágot, 70 évesen 1921. november 24-én tüdővérzésben halt meg. Jelenlegi ismereteink szerint gyermekük nem született.

A korábbi kutatásainkat lapozgatva bukkantam rá a Jász Hírlap 1921. december 18-i számában a következő hírre-közleményre: *„Halálozás. Lédig Lajos dr. jászfényszarui köztiszteletben álló öreg orvosa dec. 12-én (anyakönyvben és sírkövén 11-én) hoszszas szenvedés után meghalt. Az elhunyt orvos közel félszázadon át (1871-től) gyógyította községe betegeit. Temetése 13-án nagy részvét mellett ment végbe.”*

A Jász Hírlap 1822. június 11-i 24. számában jelent meg: *„Orvosválasztás Jászfényszaruban. Jászfényszaru község kedden d. e. (délelőtt) új községi orvost választott. Az egyhangulag megválasztott községi orvos dr. Hortáver József menekült orvos.”*

A Jász Hírlap 1922. szeptember 3-i számában volt olvasható: *„Új orvosok a vidéken. Dr. Hortáver József erdélyi menekült orvos, kit Jászfényszaru község megválasztott község orvosává a múlt héten letette esküjét és elfoglalta állást...”*

A fentiekből adódik, hogy Lédig Lajost 50 év után Hortáver József orvos követte, és 40 évig gyógyította a település lakóit.

Sajnos a múltból kézzelfogható tárgyi emlék – iratokon kívül, ami ugyan nagyon fontos – kevés maradt fenn. Jó lenne tudni a Bedekovich-ok sírhelyét, de sajnos a múlt századi Márkus család, János igazgató-tanító, és gyerekei Mária óvónő, Ödön községházi tisztviselő sírja sem maradt fenn.

Minden században voltak a településért, az itt előkért az átlagtól többet tevő személyek. Nagyon fontosnak tartom, hogy e személyek nevei, emlékei valamilyen formában fönnmaradjon például szolgáljon a következő nemzedékeknek. A síremlék felfedezése óta 10 év telt el, mondhatnák „a jó munkának idő kell”, de nem ez az igazság.

A FÉBE 2021. évi civilpályázatába két síremlék rendbetételét felvállalta, az egyik dr. Lédig Lajos és feleségéjé. A vallásuk izraelita volt, így úgy láttuk jónak, ha az Szent Imre temetőben 1993-ban áthelyezett Zsidó áldozatok emlékművének jobb oldalánál helyeztük el.

Síremlék neves személyekről még van bőven, akiknek már nincs vagy nem is volt közeli hozzátartozójuk, ezek megmentésére felújítására igyekezünk a jövőben is gondot fordítani. Köszönjük Jászfényszaru Város Önkormányzatának dr. Lédig Lajos síremlékének meg-

A holocaust áldozatainak emléktáblája a jászfényszarui temetőben

mentése és felújítása után új végleges helyre való elhelyezésének anyagi tá-

Dr. Lédig Lajos orvos síremléke a fényszarui temetőben

mogatását.

A munka kivitelezését Harmath József, a síremlék előlapján magyar, a hátlapján héber betűinek festését fele-

Dr. Lédig Lajos orvos síremlékének hátoldala

sége, Boros Mária végezte.

Harmath József verses gondolata: *A sírnál / Ha magadtól jöttél ide, állj meg sírom tövébe / Vess keresztet, mondj el egy imát / Aztán szaladj és élj tovább*

Tóth Tibor helytörténeti kutató

Az Aranyvonat Jászberényben

Hetvenkilencéve történt, hogy az Aranyvonat körutat tett Magyarországon mint ereklyeszállító szerelvény, mely akkor, 1938-ban a Szent Jobbot vitte.

Az Aranyvonat 2021. június 12-én a Szent Koronát vitte Jászberénybe, a negyedszázados jubileumát ünneplő Jászsági Menedzser Klub meghívására. Ez az Aranyvonat nem az eredeti, mert az a II. világháborúban megsemmisült, és újjá kellett építeni. Az elmúlt években ez a kormány támogatásával a Nemzeti Múzeum szakembereinek segítségével történt meg a Dunakeszi Járműjavítóban. A felújított Aranyvonat első útja Jászberénybe vezetett, annak emlékére is, hogy a vasút idén ünnepli 175. születésnapját. Százak várták Jászberény vasútállomásán a koronázási ékszerek másolatát hozó szerelvényt.

Dr. Rédei István, a Jászsági Menedzser Klub elnöke, Fotó Bognár Mária

Dr. Rédei István, a Jászsági Menedzser Klub elnöke különleges eseménynek nevezte az Aranyvonat Jászberénybe érkezését, és megköszönte Woth Imrének, a Magyar Koronaőrök Egyesülete elnökének az esemény létrejöttében való közreműködését.

Mosóczi László, az Innovációs és Technológiai Minisztérium államtitkára beszédében elmondta, hogy a közlekedésfejlesztési erőfeszítések középpontjában a közeljövőben a vasúti hálózat és a szolgáltatások korszerűsítése áll majd. Szólt arról is, hogy rövidesen elkészül a Budapest-Hatvan vasútvonal rekonstrukciója, és megtörténnek a részleges korszerűsítések a Budapest-Újszász vonalon is. Ez már olyan bővítést tesz lehetővé, hogy Jászberényt is közvetlenül Budapesttel a vasúti vérkeringésbe be lehessen kapcsolni.

Budai Lóránt, Jászberény polgármestere három szám – 25, 5, 53 – köré építette mondanivalóját. Idén 25 éves a Jászsági Menedzser Klub, mely nem csak vállalkozók fóruma, ahol vállalkozók találkozhatnak és tapasztalatokat cserélhetnek, hanem immár egyfajta baráti társasággá alakult. Célja a térség fejlődésének szolgálata, a kitűzött gazdasági célok elérése. Idén 5 éve, hogy a klub a Szent Koronát a városba elhozta. Az 53-as szám pedig arra utal, ahány éve visszakerült a jászberényi Nagyboldogasszony Főtemplom tetejére az 1956-ban lerombolt Szent Korona. A mai Magyarországon ez az egyetlen templom, amelynek csúcsán ez a nemzeti jelkép díszeleg.

Borbás Ferenc emeritus jászkun főkapitány a hagyományok tiszteletének fontosságát hangsúlyozta. *„Jó, hogy ezt vallja a Jászsági Menedzser Klub is. Nagyszerű eredményeket érnek el, sokat adnak a városnak és a hagyományőrzésnek is”* – fogalmazott.

A köszöntők elhangzása után a Szent Koronát huszárok felvezetésével, hintóval a Rákóczi úton végig vonulva, a Nagyboldogasszony Főtemplomba vitték, ahol a szentmisét Szántó József címzetes apát-plébános tartotta. Ennek előtte Pócs János, a térség országgyűlési képviselője szólt a jelenlévőkhöz. Kiemelte, hogy a Jászság gazdasági vezetői jól reagáltak a járványhelyzet keltette kihívásokra: a térség megerősödve került ki a megpróbáltatásokból. Így ma többen dolgoznak a Jászságban, mint a járványt megelőzően. Ez főként a Jászsági Menedzser Klub tagjainak köszönhető, valamint a kormány támogatásának. Pócs János külön kiemelte a Menedzser Klub elnökének, dr. Rédei Istvánnak a munkáját. A klub nemcsak gazdasági eredményeivel járult hozzá a térség fejlődéséhez, de az önkormányzatok, az itt működő civil szervezetek támogatásával is.

A szentmise után a Nagyboldogasszony Főtemplomban a jelenlévők leróhatták tiszteletüket a Szent Korona másolata előtt, és sokan éltek a lehetőséggel, hogy az Aranyvonattal Jászberény és Hatvan között utazást tehettek.

Az Aranyvonat kora délután indult vissza Budapestre, de előtte még Woth Imre, a Koronaőrség parancsnoka röviden ismertette a vonat újjáépítését.

Bognár Mária újságíró

KÉPES RIPORT
az Aranyvonat június 12-i jászberényi látogatásáról

Indulásra várva a Nyugati pályaudvaron

Hagyományőrzők az indulásra várva

Hintós felvonulás a Főtemplomhoz

Budai Lóránt polgármester

A résztvevők vonulnak a Főtemplomba

Mosóczi László államtitkár

Bognár Mária fotóival

Dr. Rédei István, a Klub elnöke

Koronaőrök vigyázzák az ereklyét a Főtemplomban

Borbás Ferenc jászkun főkapitány

Szántó József apát-plébános és Pócs János országgyűlési képviselő az ünnepi szentmisén

Woth Imre, a Koronaőrség parancsnoka

Tisztelgés a Szent Korona másolata előtt

200 éves lenne a kerekudvari Gosztony kúria

Jászberény és Jászfelsőszentgyörgy települések között található egy különleges zárvány terület, amely sosem tartozott a Jászkun kerülethez. Heves megye része volt, s mint nemesi birtok, lakosai nem vehettek részt a redemptioban sem. Lakói nem voltak jászok, és a jászok vezetői nem diszponáltak felettük.

Jekelfalussy Johanna, a kúria építtetője (Jász Múzeum gyűjteménye)

A legenda szerint maga Attila élt itt a közelben, az egykori Alsó-tanya területén található Várdombon, melynek déli vége szinte függőleges, kb. 10 méteres szakadékban végződik a Zagyva felé. Érdekesség, hogy a monda szerint Kerekudvar Attila Kerka nevű feleségéről kapta a nevét.

Kerekudvar első hiteles írásos említése 1324-ből való, vagyis előbb szerepelt írásos feljegyzésekben, mint akár Jászberény vagy Jászfelsőszentgyörgy.

A területet 1628-ban a mellélthei Barna család kapta meg nádori adományként. Később házasság révén uszfalvi Usz István, majd a Jekelfalussyak birtoka lett. 1820-ban Jekelfalussy Johanna, az akkori tulajdonos kúriát építtetett itt, klasszicista stílusban. Az épületet a gyöngyösi ifj. Rábl Károly építőmester tervezte. 1829-ben készült el a kúria közelében álló családi kápolna, és a sírkert. Ez előbbi többször megnagyobbításra, átépítésre került. Nemcsak a birtokos család tagjai, de az alkalmazottak is látogatták a kápolnát vasárnaponként, sőt feljegyeztek itt három napos lelkigyakorlatot, újmisés misét, vendég papok miséit, és esküvőket is. Az évtizedek során a kriptában öt itt élt birtokost, és a házastársaikat temették el; a sírkertben hatot.

A Gosztony kúria 1986-ban *Fotó Faragó László*

1868-ban újabb beházasodás útján került a birtok kövesszarvi és gosztony Gosztony (I.) Gézához. A gazdaság a Gosztonyak idejében élte fénykorát, a Zagyva folyó bal partján, jó fekvésű helyen a majorban sokáig virágzó gazdálkodás folyt.

1926-ban Gosztony Aladár kibővíttette az épületet, valamint renováltatta a család sírkápolnáját, és ezidőben létesült az önálló villanytelep is. A tulajdonost később, 1931-ben bekövetkezett halálakor a birtokon álló sírkápolnában helyezték örök nyugalomra. A birtokot utoljára Gosztony Aladár özvegye, báró de Sainte-Marie Amelin Erzsébet örökölte, aki haláláig 1943-ig a kerekudvari birtokon lakott.

A téglalalap alaprajzú, É-D-i tájolású tekintélyes méretű majorsági kúria homlokzatán dór oszlopokon nyugvó portikuszok álltak. A timpanonokat mély tükrök díszítették egykoron. A portikuszokhoz lépcsők vezettek fel. Az oldalhomlokzatokhoz később bővítményeket csatoltak. A kúria belseje kéttraktusos, középfolyosós elrendezésű volt. Helyiségeiben fakazettás padlózat, hajópadló, és mintás kőburkolat volt, az áram, és a folyóvíz bevezetésre került a kastélyba. A kúria alatt boltozatos pince húzódott.

Az egykori ebédlőben lévő cserépkályha 1980-ban még állt. A kályha közepén a Gosztony család címere volt látható. Valószínű, hogy Gosztony I. Géza idején építették. A gazdálkodás a 19. század végi majorság egyik szép példája volt. A kastély mellett állt az ún. kiskastély, a fürdőház, kicsit távolabb a kápolna, az uradalmi iskola, az ötlakásos mestersor, a kettes-, és négyes konyhás cselédlakások, az uradalmi kovácsműhely, az intéző háza, a kétszintes gabonatároló, dohányszárító pajták, lóistálló, kertészet is. Ezek közül a kápolna, a mestersor, az iskola, és az intéző háza még ma is áll. A Gosztonyak idején családi ünnepek (keresztelők, esküvők) és a társasági élet eseményei színesítették a majorság napjait, a szomszéd birtokosok közül gyakorta jöttek vendégek ebédre, vacsorára, vagy teára, de adódtak vendégek a Vallás-, és Közoktatásügyi Minisztériumból is (Gosztony Aladár munkahelye). A vendégek között volt tanítónő, kórházigazgató, képviselő is. Az igazi nagy események pedig a vadászatok voltak.

1944-ben az oroszok előli menekülés miatt Gosztony II. Géza bujkálni volt kénytelen. A bevonuló front a kastélyt éppúgy, mint a családi kápolnát, kriptát, és sírkertet kifosz-

totta, szétverte, elhordta. Az államosítás után a termelőszövetkezet

A kifosztott kápolna *Fotó: P. Kocza Anita*

használta az épületet. A majorban gépállomást alakítottak ki. Majd az 1970-es évek végéig szolgálati lakásként hasznosították az egykori kúriát. 1994-ben az összevont Zagyvamenti Tsz kezelésébe került, és perifériára szorult, a téesz kiköltöztével a kastély állapota sajnos fokozatosan leromlott, míg végül végleg az enyészeté lett.

A néhai Alsó tanyai, és a Dohányos tanyai részek teljesen elpusztultak, a ma még látható épületek mind a Felső tanyához tartoztak. Az egymást váltó tulajdonosok mindig bővítették az uradalmat, 1893-ban már 670 kat. holdnyi területtel rendelkeztek. Fejlett majorsági birtok volt, szép, virágos portákkal, igyekvő lakókkal, számos családdal, közel 200-an lakták ekkor már a települést. 1963–64-ben még működött itt az uradalmi iskola. Az 1964-ben megerősített híd elkészülte után még az autóbusz közlekedés is bejárt a településre.

És épp ez a fejlődés okozta Kerekudvar pusztulását, elnéptelenedését. A fejlesztések által könnyedén elérhetővé váltak a környékbeli települések óvodái, iskolái. Az 1945-ös államosítás következtében a kastélyt elvették régi birtokosaitól, és azt szorgalmazták az itt élő cselédek, szolgák, iparosok körében, hogy a kastély anyagát elhordva, fogjanak itt építkezésbe. De a becsület miatt az „uraságéból" senki nem mert építkezni, ráadásul ezzel egy időben Jászfelsőszentgyörgyön elkezdték osztani a házhelyeket, így a gazdaságban dolgozók családostól fokozatosan beköltöztek a faluba, és ott építkeztek. Felsőszentgyörgyön az Újtelepként emlegetett rész igen mutatós lett, tágas, korszerű házakkal, a kúriában tanultakból építkező virágoskertekkel. Ezért – mivel később a település többi lakói is átvették ezt – Felsőszentgyörgyöt sokáig „virágos faluként" emlegették. Idővel Kerekudvarról sajnos mindenki elköltözött, értékeit elhordták, szétverték.

Sajnos a kriptát és a kápolnát is többször feltörték, kirabolták. Sem az oda temetett holtak csontjai, sem az egyházi ereklyék, szobrok nem maradtak meg. Végül a kripta lejáratát befalaztatták. 1996-ban újból rendbe hozatták a kápolnát, de sajnos addigra már a harangot is eltulajdonították …

A '90-es évek elején egy felsőszentgyörgyi vállalkozó a Zagyva ártér gazdag természeti értékeit és a kastély történelmi értékét meglátva egy felújított turistaközpontot álmodott ide, lovakkal, kastélyszállóval, természeti adottságok (Zagyva folyó, ártér, magaslat) kiaknázásával, azonban önerő hiányában ez nem valósult meg.

Ma már másfajta, de szép, hagyományőrző gazdálkodás folyik a területen, mely leginkább állattartást jelent (vaddisznók, juhok, szarvasmarhák, őzek). Jelenlegi tulajdonosával beszélve, meg kellett értenem, hogy az idő visszafordíthatatlan károkat okozott az épületekben. A terület 400 éves tulajdonlása, és a kastély 200 éves fennállása során sok víz folyt le a kastély déli homlokzata előtti Zagyván is, magával vitt minden szégyenteljes, és minden dicső

A Gosztony kápolna 2014-ben *Fotó: Faragó László*

történelmi kort, visszafordíthatatlan eseményeket, cselekedeteket, történéseket és döntéseket. S bár még 20 évvel ezelőtt is láthatóak voltak az egykori komplett majorsági élet romos épületei, az idők során menthetetlenné váltak. A tulajdo-

nos a történelmi időket még így, romosan is dicsőítő, és szép emlékeket szimbolizáló épületek maradványait most már le kellett, hogy bontsa,

Az omladozó kúria 1998-ban *Fotó: P. Kocza Anita*

mert életveszélyesekké váltak …
Szétdőlt halmokban hevernek a „GG" (ti. Gosztony Géza) feliratú téglák …
Hát valóban így múlik el …! (STGM)
Egyébiránt a terület természeti szempontból is egyedülálló. Az itt még mindig érintetlen állapotú, mesterséges töltés nélküli mederben kanyargó Zagyva sok száz évvel ezelőtt maga alakította ki medrét, azzal, hogy a talaj nagyfokú esése következtében belevájta magát az itt található homokos, löszös talajba. A folyó hol szélesebb, hol beszűkülő árterületen kanyarog, hol magas partfalakat épít, tavasszal pedig 100

A haldokló kúria a bontás előtt *Fotó: P. Kocza Anita*

m-nél szélesebbre is kiárad, létrehozva ezzel a ligetes galériaerdőt, és a dús, vízben, növény-, és állatfajokban is gazdag réteket.
Kerekudvar hídjától lefelé kb. 200 méterre, a folyásirány szerinti jobb oldalon (a néhai Dohányos tanya területén), ahol a természeti terület a szántóföldde összeér, fedezhetjük fel a környék legnagyobb természeti értékét. A monumentális méretű nyárfa magassága közel 30 m, törzsének kerülete kb. 750 cm. Botanikai szempontból tudott, hogy a nyárfák gyorsan nőnek, és általában nem érnek meg 200 évnél nagyobb életkort. Ennek a példánynak a kora talán 100-150 év között lehet. Így tanúja lehetett akár még a monarchia éveinek, a két világháborúnak, a Gosztony család több generációjának, egyben Kerekudvar legvirágzóbb korszakának, és a többször átalakuló világnak, melynek hatásai a birtokosokat, és a birtokot sem kímélték …

A kastély és környezete utolsó – bontás előtti állapota – ebben a kisfilmben tekinthető meg:
https://www.youtube.com/watch?v=r-T2OBkWtsA4

A kb. 160-180 éves nyárfa az egykori Dohányos tanya területén , 2021 Fotó: P. Kocza Anita

Forrás:

Ui.: A kastélyt két héttel az írás megszületése után elbontották, tégláit öklömnyi darabokra morzsolták útalapba való hasznosításra. Most, egy évvel később azonban a halmok még mindig ott meredeznek a két óriási – a kastély, és a kétszintes gabonatároló – teljes hossz és szélességi méretében tátongó pincéi felett, melyeknek falába mély barázdákat vájtak a munkagépek éppúgy, mint az idők vasfoga.

Felhasznált irodalom:

Kocza Anita: Kerekudvar. Így múlik el a világ dicsősége. Jászkürt, 1997. szeptember 13.
Gosztony Ernő: Kerekudvar, a majorsági gazdálkodás legteljesebb példája. Jászkürt, 1998. január 17.
Gosztony Ernő: A Gosztony kápolna története. Berényi Kármentő, 2004. december, XI. évf. 2. sz. 1. és 3. p.
Gosztony Ernő: Társasági élet Kerekudvar virágzása idején. Berényi Kármentő, 2008. december, XV. évf. 2. sz. 4–5. p.
Ménkű János: Kerekudvar – Egy jászsági majorság virágzása és pusztulása. In: Jászsági Évkönyv, (szerk: Pethő László), Jászsági Évkönyv Alapítvány, Jászberény, 2007. 324–335.
Virág Zsolt: Magyar kastélylexikon. 6-7. k. Perfect Projekt, Budapest, 2000. 30–31.

Patakiné Kocza Anita
művelődésszervező

Nagy Albert jászkapitány kitüntetése

Jászboldogháza ebben az évben ünnepli önálló községgé válásának 75. évfordulóját. 1946. július 1-jén a lakosok példás összefogásával és rátermett vezetői munkával a boldogházi tanyavilágból új község született a Jászságban.

A másik kitüntetett községünk emeritus jászkapitánya, Nagy Albert volt, aki 2006 óta tölti be ezt a társadalmi, de a község számára jelentős tisztséget, amit teljes odaadással és felelősséggel lát el.

Nagy Albertet 2006-ban a helyi lakosok javaslata alapján választották jászkapitánnyá, amikor Jászboldogházán rendezték a XII. Jász Világtalálkozót. Megválasztása is az iránta megnyilvánuló tisztelet jele volt.

Nagy Albert jászkapitány beiktatása 2006-ban Jászboldogházán

Fotó: Babinyecz János

Az évforduló jegyében került sor az idei Civil Nap megrendezésére július 10-én. Az elmaradt közösségi rendezvények még vonzóbbá tették az együttlétet, az eddigieknél is többen látogattak el a strandfürdő hangulatos helyszínére, ahol egész nap gazdag program várta a gyerekeket és felnőtteket egyaránt. Kedves vendégként – vagy az eltelt 25 év nyomán már inkább barátokként – köszönthettük az erdélyi testvértelepülés, Sinfalva küldöttségét *Zeng János* polgármester vezetésével, aki *Szűcs Lajos* polgármester köszöntője után meleg szavakkal köszöntötte a 75 éves települést. Pócs János országgyűlési képviselő köszöntő szavai és a színvonalas műsor után került sor a községi kitüntetések átadására, melynek jelentőségét növelte az évforduló ünnepélyessége. A községből ez alkalommal ketten kapták meg a *„Jászboldogháza Községért"* kitüntetést és ajándékot.

Sziliczei Zoltánné hosszú évek óta végzett lelkes közösségi és hagyományőrző tevékenységéért, a faluszépítő egyesületben, a nyugdíjasok klubjában, és a Csillagvirág Énekkar Egyesületben szívvel, lélekkel végzett önzetlen munkájáért részesült az elismerésben.

Szűcs Lajos polgármester átadja a Jászboldogháza Községért kitüntetést Nagy Albert emeritus jászkapitánynak, 2021. július 10. *Fotó: Babinyecz János*

Az azóta eltelt 15 év során tisztségét mindig nagy lelkiismeretességgel látta el, és méltó módon képviseli településünket az ország legkülönbözőbb helyszínein tartott rendezvényeken, ünnepségeken, találkozókon.

Jelen van a jász- és kunkapitányok találkozóin, a jász világtalálkozókon, tudományos konferenciákon, emlékműavatásokon, hagyományőrző rendezvényeken, kiállítások megnyitóin és számos egyéb eseményen. Az aratóversenyeken a boldogházi csapatot kísérve segíti az eredményes részvételt, és együtt örül az elért eredményeknek. A különböző rendezvényeket anyagi, tárgyi felajánlásokkal, ajándékokkal is segíti. Támogatja a civil szervezetek munkáját, és mindig szívesen tesz eleget a különböző egyesületek meghívásainak.

A Boldogházi Hírekben *Hírek a kapitányokról* címmel rendszeresen tudósít tevékenységéről, így az olvasók tájékoztatást kapnak a jászkunsági és az országos eseményekről, találkozókról, könyvbemutatókról is.

A helyi közösségi rendezvényeken jelenlétével, hagyományőrző viseletével emeli azok színvonalát. Az augusztus 20-i ünnepségek fontos szereplője, ahol az új kenyér ünnepélyes megszegése a feladata.

Nagy Albert emeritus jászkapitány kitüntetése is bizonyítja, hogy milyen hasznos kezdeményezés volt ennek a szép hagyománynak a megteremtése, a jász- és kunkapitányválasztás szép szokásának felelevenítése. Fontos jelképes tartalmat is hordoz, a jászkun összetartás szimbóluma, egyben a megválasztott kapitány és tisztsége iránt megnyilvánuló tisztelet jele, amit a boldogházi közösség most a kitüntetés odaítélésével is kifejezett.

Papp Izabella ny. levéltáros

Jász-Nagykun-Szolnok megye Tisza-szabályozás előtti földrajzi nevei az 1860 előtt készült kéziratos térképek névanyaga alapján. III. rész

10. A Jászság északnyugati része (a Zagyvától nyugatra). A bizonytalan határok miatt nem jeleztem településneveket.

1. Ágó patak 1782/85, 1790
2. Alom (Álom?) szeg 1819/69
3. Alte Schanze 1819/69
4. Árokszállási szőlő 1819/69
5. Árokszállási szőlő 2., 1819/69
6. Barátok lapossa 1819/69
7. Bika halom 1782/85
8. Birka rét 1819/69
9. Bogta halom 1782/85
10. Boldogasszony halma 1731, 1782/85
11. Bugyogó tó 1782/85
12. Csatorna 1730
13. Cserő halom 1782/85
14. Csörsz árok patak 1782/85
15. Dósai fertő 1782/85
16. Fehér kereszt 1819/69
17. Felső Agyagos 1819/69
18. Felső rét 1819/69
19. Filagória 1819/69
20. Fitsor (Ficsor) halom 1782/85
21. Galga 1782/85, 1819/69
22. Gyapjas halom 1819/69
23. Gyárok part 1819/69
24. Gyárok szik 1819/69
25. Gyilkos szik 1819/69
26. Gyöngyös patak 1782/85
27. Gyöngyösi út lapossa 1782/85
28. Hajta patak 1730
29. Hajta sziget 1730
30. Hatos tó 1730
31. Halász-hát szik 1819/69
32. Hányás rét 1730
33. Három hányás 1730
34. Hegyes halom 1782/85
35. Hegyes halom 2. 1819/69
36. Holt-Zagyva 1782/85, 1819/69
37. Hosszú fertő 1819/69
38. Istennyila szög 1819/69
39. Kápolna halom 1819/69
40. Káposzta ér 1730
41. Kender földek 1730
42. Kerekudvar puszta 1819/69
43. Keskeny homok 1819/69
44. Király rét 1819/69
45. Kis erdő 1819/69
46. Kis Necső-puszta 1819/69
47. Kis Tarna 1819/69
48. Kút lapossa 1819/69
49. Makkos erdő 1730
50. Malom tó 1819/69
51. Monostor part 1819/69
52. Monostor puszta 1819/69
53. Nádas völgy 1730
54. Naplás 1730
55. Nagy-Tarna 1819/69
56. Nagy halom 1819/69
57. Nagy halom 2., 1819/69
58. Nagy-Necső 1819/69
59. Nagy rét 1819/69
60. Négyszállás 1819/69
61. Nyarka patak 1730
62. Ócsai-hát lapossa 1819/69
63. Pap halom 1782/85, 1819/69
64. Pap-szik 1819/69
65. Püspöki tó 1819/69
66. Ravasz lyuk 1730
67. Révhely 1819/69
68. Román halom 1819/69
69. Sándor tava 1819/69
70. Sas lapos 1730
71. Sómocsár 1819/69
72. Szárvágy patak 1782/85
73. Strázsa halom 1819/69
74. Székes tó 1785
75. Szent Lőrinc halma 1782/85
76. Szill 1819/69
77. Szilvás ér 1819/69
78. Szőllő-ér 1782/85
79. Tekerő patak 1785
80. Tokodi laposa 1785
81. Töviskes halom 1819/69
82. Varga halom 1819/69
83. Vásár tér 1819/69
84. Vehem járás 1819/69
85. Vörös kereszt 1819/69
86. Zagyvai malom-tó 1730
87. Zúgó árok 1730
88. Zúgó ere 1730
89. Zagyva 1731, 1785, 1782/85, 1819/69

11. Karcag

1. Ágota-halom 1782/85, 1819/69
2. Agyagos-sziget 1784, 1819/69
3. Akasztó-laponyag 1784, 1819/69, 1822/23
4. Apavára-derék 1782/85, 1784, 1819/69, 1822/23
5. Apavára-halom 1777, 1782/85, 1819/69, 1822/23
6. Aranyos-ere 1782/85, 1822/23
7. Aranyos-halom 1782/85, 1819/69
8. Árkus-sziget 1784, 1822/23
9. Asszonyi telek 1784, 1819/69, 1822/23
10. Asszonyszállási-fenék 1784, 1819/69, 1822/23
11. Balázs-sziget 1784, 1822/23
12. Balog-sziget 1784, 1822/23
13. Bándi-sziget 1777
14. Bengecseg-halom 1784, 1819/69
15. Benkó-sziget 1784, 1822/23
16. Berecz-fenék 1782/85, 1819/69, 1822/23
17. Bézi-sziget 1819/69, 1822/23
18. Bíbicz-halom 1782/85
19. Bige-fenék 1819/69
20. Bikás 1782/85
21. Bócsai- (Botsai-) halom 1777, 1784, 1819/69, 1822/23
22. Borsi-halom 1822/23
23. Borsi-tó 1819/69
24. Bugyogó-fertő 1784, 1819/69, 1822/23
25. Büszke-sziget 1784
26. Cigány- (Czigány-) halom 1822/23
27. Cina-derék 1819/69
28. Csárda-sziget 1819/69
29. Csáté lapossa 1819/69
30. Csattog-fenék 1819/69
31. Cseh-ér 1819/69, 1822/23
32. Cser-hát 1819/69
33. Csik ere 1819/69
34. Csikeri-sziget 1777, 1819/69
35. Csíkos-ér 1819/69, 1822/23
36. Csókás-ér 1819/69
37. Csonka-ér-sziget 1782/85
38. Csonkás-lapos 1819/69
39. Csuka-halom 1777
40. Csuka-sziget 1777, 1819/69
41. Dellő- (Delelő-) sziget 1784, 1819/69
42. Dinnyés-porong 1768
43. Disznó-halom 1819/69, 1822/23
44. Disznó-rét 1777, 1819/69, 1822/23
45. Domb-sziget 1768
46. Domboló-sziget 1784, 1822/23
47. Ecse- (Etse-) zug 1782/85, 1784, 1819/69
48. Érbuga-rét 1819/69, 1822/23
49. Fekete-halom 1819/69, 1822/23
50. Férges-tó 1784
51. Ganajos 1777
52. Gergely-halom 1782/85, 1819/69, 1822/23
53. Gomolya-sziget 1784
54. Görbe-sziget 1777, 1784, 1822/23
55. Gregár-ér 1784, 1822/23
56. Hármas-halom 1782/85, 1822/23
57. Hármas-határ 1822/23
58. Határ-sziget 1822/23
59. Hatház 1819/69
60. Hattyas elei 1822/23
61. Hattyas-fenék 1822/23
62. Hegedűs-rét 1822/23
63. Hegedűs-sziget 1782/85, 784, 1822/23
64. Hegyesbori-fenék 1782/85
65. Hegyesbori-halom 1777, 1784, 1782/85, 1822/23
66. Hegyesbori-telek 1777, 1784, 1782/85, 1819/69

67. Hodos-derék 1822/23
68. Hortobágy elei 1819/69, 1 822/23
69.Hortobágy-fertő1819/69, 1822/23
70. Hortobágy-sziget 1777, 1784
71. Hosszú Sándorok 1784, 1822/23
72. Kálmán-sziget 1822/23
73. Kanvágta-halom 1819/69
74. Kápolna-halom 1782/85, 1784, 1819/69
75. Kápolna-sziget 1784, 1782/85, 1822/23
76. Kara János (Karajános) 1768, 1777, 1782/85, 1822/23
77. Katymár-fertő 1819/69, 1822/23
78. Kék-laponyag 1777
79. Kenderáztató-ér 1782/85, 1819/69, 1822/23
80. Kerek-fenék 1822/23
81. Kettő(s) kerek telek 1782/85
82. Ketske- (Kecske-) ere 1782/85, 1822/23
83. Kettős-ér 1784, 1822/23
84. Kígyós-sziget 1777, 1784
85. Kis-Büre-sziget 1822/23
86. Kis-Cigány-halom 1822/23
87. Kis-Csattog-ér 1784, 1819/69, 1822/23
88.Kis-Görgető-halom 1784, 1822/23
89. Kis-Hegyesbori-halom 1822/23
90. Kis-kun-ér-sziget 1777, 1784, 1819/69, 1822/23
91. Kis-kunlapos 1784, 1819/69, 1822/23
92. Kis-kút 1819/69
93. Kis-Ménes-sziget 1859
94. Kis-Orgonda-halom 1784, 1819/69
95. Kis-Szénás 1822/23
96. Kis-Tolvajos-sziget 1784 1819/69, 1822/23
97. Kis-Zádor-ér 1784, 1819/69, 1822/23
98. Konta-halom 1784, 1819/69, 1822/23
99. Kormáncsok-sziget 1784
100. Kovács-laponyag 1777
101. Kovács- (Kováts-) sziget, 1822/23
102. Ködszállás 1819/69
103. Köves-laponyag 1777, 1784, 1782/85, 1822/23
104. Kút-porong-sziget 1822/23
105. Kürtő-sziget 1784
106. Ládafia-sziget 1784
107. Ladányi-út-sziget 1784, 1822/23
108. Lente-ér 1784
109. Lente-kút-sziget 1784, 822/23
110. Lőzser-ér 1819/69, 1822/23
111. Lőzser-halom 1782/85, 1822/23
112. Magos- (Magas-) part-sziget 1784, 1822/23
113. Magyarkai-halom 1777,1782/85,1819/69, 1822/23
114. Mályvás-derék 1784, 1822/23
115. Ménes-delelő 1822/23
116. Mészáros-sziget 1784, 1822/23
117. Miklós sziget 1822/23
118. Nádas-ér 1819/69, 1822/23
119. Nagyállás-sziget 1777, 1782/85, 1819/69, 1822/23
120. Nagy Apavára-sziget 1819/69, 1822/23
121. Nagy Büre-sziget 1784, 1822/23
122. Nagy Cigány-halom 1822/23
123. Nagy-Csattog-ér 1784, 1819/69, 1822/23
124. Nagy-Görgető-halom 1784, 1819/69
125. Nagy-Halas 1777, 1819/69
126. Nagy-kun-ér-sziget 1784
127. Nagy-kun-lapos 1784, 1822/23
128. Nagy-Ménes-sziget 1859
129. Nagy-Orgonda-halom 1782/85, 1784, 1819/69
130. Nagy Sándorok 1784, 1822/23
131. Nagy-Szénás 1822/23
132. Nagy-Tolvajos-sziget 1782/85, 1784, 1819/69, 1822/23
133. Nagy-Zádor-ér 1819/69
134. Német-sziget szántók 1819/69, 1822/23
135. Nyest ere 1768
136. Oldal-sziget 1784
137. Orsolya elei 1784, 1822/23
138. Őzes-fenék 1819/69
139. Pap-ér 1777, 1819/69
140. Pap-ere lapossa 1784
141. Pene-vész- (Penevész-) szigetek 1768, 1777, 1782/85, 1822/23
142. Péntek-halom 1777, 1782/85, 1784, 1819/69, 1822/23
143. Perjés-sziget 1777, 1819/69, 1822/23
144. Pinczés-halom 1784, 1819/69, 1822/23
145. Rakontzás-ér 1777, 1822/23
146. Ravasz-lyuk 1784, 1822/23
147. Rókalyuk 1822/23
148. Sándorok 1784, 1822/23
149. Sárga-halom 1782/85, 1822/23
150. Sas Deme-sziget 1768
151. Sebes-ér 1822/23
152. Sőre-laponyag 1822/23
153. Szarka-laponyag 1784
154. Szentmiklósi-halom 1782/85, 1819/69, 1822/23
155.Tarattyó (Turuttyó) 1784, 1822/23
156. Tarcsa-hát 1819/69, 1822/23
157. Telek-fenék 1822/23
158. Telek-laponyag 1819/69, 1822/23
159. Tetves-hát 1819/69, 1822/23
160. Tibuc- (Tibucz-) halom 1819/69, 1822/23
161. Tiszta-hát 1819/69
162. Törökbori-telek 1777, 1782/85, 1784, 1819/69, 1822/23
163. Túri-sziget 1784, 1782/85, 1822/23
164. Túzok-laponyag 1777, 1822/23
165. Üllő-lapos 1819/69
166. Üllő-völgy 1819/69
167. Ünő ere 1784, 1819/69, 1822/23
168. Ünő-ere-sziget 1784, 1819/69, 1822/23
169. Ürmös-sziget 1777
170. Ürmös-ér 1819/69
171. Ürmös-sziget elei 1819/69, 1822/23
172. Üröm-rét 1784, 1822/23
173. Üstök ere 1784, 1822/23
174. Vatai-sziget 1822/23
175. Vajas-lapos 1768, 1777, 1822/23
176. Vajas-tó 1768, 1777
177. Varga-fenék 1822/23
178. Vedres-fenék 1782/85, 1819/69
179. Verem-laponyag 1784, 1819/69
180. Veres-fertő 1819/69
181. Veres-sziget 1819/69
182. Veszett-ér 1822/23
183. Vékony-sziget 1819/69
184. Zádor-erdő 1819/69
185. Zádorfő-sziget 1784, 1822/23
186. Zádor-köz-sziget 1782/85, 1822/23
187. Zöld égés 1782/85
188. Zöld-halom 1782/85, 1822/23
189. Botonás 1819/69, 1822/23
190. Töviskes-sziget 1784, 1819/69, 1822/23
191. Törökbori-halom 1819/69
192. Bucsa-puszta 1819/69
193. Szék-laponyag 1784
194. Hosszú-hát 1822/23
195. Hortobágy 1777, 1784, 1782/85, 1819/69, 1822/23
196. Csoma-sziget 1784
197. Tajta 1768
198. Karacs kúttya 1768
199. Csőder-laponyag 1819/69

folytatjuk

Veresegyházi Béla ny. iskola-igazgató

Büdösbogarak

90 évvel ezelőtt született Bari Ferenc cigányprímás

Kunhegyesen a 20. században sok cigány zenészcsalád (Bari, Barkóczi, Suki, Ökrös, Burai) élt egészen az 1970-80-as évekig. Cigányzenekarok húzták a talp alá valót a legtöbb báli

Bari Ferenc cigányprímás

rendezvényen, és a közelmúltban szórakozóhelyeink némelyikében is lehetett még esténként (étterem, presszó, Pelikán) élő, kellemes zeneszó mellett beszélgetni, vacsorázni. De már ez is a múlté!

Horák Magda könyvének borítója

A legemlékezetesebb zenekara Bari Sándornak (1895–1958), Bari Elemérnek (–1944), Bari Elemérnek (1924–2010) volt és Bari Ferencnek. Sok idős ember nosztalgiával emlékezik vissza azokra a májusi éjszakákra, amikor zenészeink által a szerelmes ifjak szerenádot küldtek szívük hölgyének, vagy éppen lakodalmakban szórakozhattak a népes vendégsereggel együtt a zenekarok muzsikálására. Prímásaink tisztességben közöttünk öregedtek meg zenekari tagjaikkal együtt, jó néhányuk már eltávozott az élők sorából, de emléküket megőrizzük.

2015-ben jelent meg Horák Magda *„...mint gyémántcsepp a szénben”* cigány származású magyar zeneszerzők, nótaszerzők, előadóművészek és pedagógusok 1600–2010 című hiánypótló lexikona, melybe Bari Ferenc cigányprímásunk is belekerült egykor elért sikerei alapján.

Róla szeretnék megemlékezni, aki 90 évvel ezelőtt, 1931. szeptember 21-én látta meg a napvilágot Kunhegyesen. Bari János és Suki Jolán házasságából egy sokgyermekes, zenész cigánycsalád nyolcadik gyermekeként született. 8 éves volt, amikor Elemér testvérbátyja, aki ekkor már ismert prímás volt, elkezdett foglalkozni tanításával, bevezette a hegedűkezelés rejtelmeibe. Sajnos bátyja a 2. világháborúban életét vesztette. A család úgy határozott, hogy taníttatja a tehetséges gyermeket. Egy ideig Bari Sándor (1895–1958) és Balogh Dániel prímásoknál tanult tovább. A fejlődés érdekében Budapesten folytatta tovább zenei tanulmányait Bodrics Antalnál, ő emelte művészi szintre hegedűjátékát.

Bari Ferenc prímás katonaruhában

Katonai éveit Törökbálinton (1953) töltötte. Ez idő alatt sem hagyta abba a zenélést, zenekart alapított társaival. 1954-ben egy karcagi hangversenyen elsöprő sikert aratott játékával. Ebben az évben kapott zenekarvezetői kinevezést a kunhegyesi étteremben, ahol közel három évtizedig dolgozott, szórakoztatta a közönséget.

1955-ben kötött házasságot a karcagi származású Kiss Irénnel. Nagyon sok hangversenyen, és zenekari versenyen vett részt, ahol az első három helyezett között végzett, de legtöbbször első díjjal tért haza. A hegedű húrjai felsírtak ujjai alatt, bársonyos hangképzésével elkápráztatta hallgatóit Kunszentmártonban, Karcagon, Hajdúszoboszlón, Püspökladányban, Szolnokon és Budapesten.

1968-ban szerzett országos hírnevet zenekarával. A zenekarok versenyén, ahol virtuóz játékát megismerhették, a szigorú zsűri 3. helyezését érték el, s a televízió nézői is láthatták. Tehetségére felfigyelt a rádió és a televízió is. Számos felvétel őrzi játékát. Választékos, széles repertoárral rendelkezett. Az egyszerű embertől kezdve az Elnöki Tanács Elnökéig szórakoztatott játékával mindenkit. Tehetségét, tudását zenésztársai is elismerték, felnéztek rá.

Magánéletében szerető családapa volt. Házasságából egy fiú- és egy lánygyermek született, akikért mindent megtett, hogy boldoguljanak az életben. Határtalan büszkeséggel töltötte el öt unokája, akik rajongásig szeretették nagyapjukat.

Ferenc fiának és feleségének Magdikának két gyermeke van. A lányuk, Barbara főiskolai, és egyetemi diplomát szerzett. Férje a Mercédesz Gyárban dolgozik, Ő pedig egy svájci érdekeltségű cégnél. Két leányuk: Sára és Dorka általános iskolás. Műsorokat szerkesztenek, csodálatos mozgáskultúrával rendelkeznek, a zene,

a muzikalitás úgymond a vérükben van. Kecskeméten élnek. A fiuk, Viktor először technikusi végzettséget, ezt követően pedig számos képesítés szerzett, napjainkban mint vezető magánbankár dolgozik, valamint egy japán érdekeltségű cégnél is végzi munkáját. Zenei tehetséggel megáldott, de a műfaj leépülését látva más pályára lépett. Párjával Pesten élnek. – Ferenc és felesége nyugdíjasként Kunhegyesen élnek.

Irén lányának, aki Barkóczi Zoltán előadó művészhez ment feleségül, három gyermeke született, akik közül a legidősebb, Barkóczi Zoltán művészeti egyetemet végzett. Ő az, aki a zenei pályán őrzi a hagyományokat. Debrecenben művészeti igazgatóként dolgozik egy vállalkozáson belül, és zongorát oktat diákjainak. Családot alapított, két gyermeke van. A középső gyermek Barbara, ő a karcagi gimnáziumban érettségizett, de Budapesten él. A legkisebb gyermek Dávid, akinek van már egy nagyobbacska lánya, Debrecenben tanult zongorázni, középiskolában, és ő is nagyon szépen játszik hangszerén. Karcagon él és dolgozik. Id. Barkóczi Zoltán nyugdíjas, de mint előadó művész zongorázni tanítja Tomajmonostorán a gyerekeket, és a berekfürdői étteremben szórakoztatja a vendégeket.

Bari Ferenc a zenekarával

Ferenc fia és a család tagjainak vágya, hogy méltó emléket állítsanak édesapjuk, a híres prímás emlékének szülőhelyén, Kunhegyesen.

Bari Ferenc és zenekara

Az írásom elkészítéséhez segítségemre volt ifj. Bari Ferenc, s a fotókat családi archívumukból bocsátotta rendelkezésemre. Köszönet érte!

Vig Márta helytörténeti kutató

Nemzeti összetartozás napja Túrkevén

Trianon a magyarság történelmének egyik legnagyobb, napjainkig kiható tragédiája volt, Muhihoz vagy Mohácshoz fogható. Egy igazságtalan döntés alapján az ország területének kétharmadát elvették tőlünk, magyarok milliói kerültek idegen uralom alá. A maradék országnak, a magyarságnak újra kellett mindent kezdenie a nagy veszteség után. Ez az újrakezdés a szellemi élet területén, a lelkekben kezdődött el. Klebersberg Kunó tanyasi iskolák sorát építette ki a kor színvonalán. De minden egyes magyar érezte azt, hogy meg kell erősödni, hogy segíteni tudjunk a határokon kívüli testvéreinknek. A magyarság mindig igazságtalannak tartotta a trianoni dekrétumot, amelyet igyekezett is tudatosítani a világban. Mai kormányunk a trianoni békedekrétum napját, június 4-ét a Nemzeti összetartozás napjává nyilvánította, amely a gyász mellett kifejezni képes a magyarság összetartozásának örömét és erejét is. Kormányunknak nagyon fontos a határokon túli magyarság helyzete, gazdasági és szellemi értékei, évezredes öröksége. Az új nemzetpolitika, nemzetstratégia fontos része a békés építkezés, a közös múlt vállalása, megismertetése, ezeknek az értékeknek a tudatosítása a legfiatalabb magyar nemzedékekkel. Dr. habil. Örsi Juliannát, a jeles társadalomkutatót, kandidátust idézve: *„Együtt emlékezni, közösen tenni határokon innen és túl."*

Ennek a jegyében felemelő ünnepséget rendeztek 2021. június 4-én a Nagykunságban lévő Túrkeve városában. Egy Trianon-emlékszobor felavatására került sor a polgármesteri hivatal előtti téren. A Nemzeti összetartozás emlékműve felavatásán nagyon sokan vettek részt.

Az ünnepség délelőtt 10 órakor kezdődött. Először Sallai R. Benedek, Túrkeve város polgármestere köszöntötte az ünneplő közösséget, majd elénekeltük nemzeti imádságunkat, a Himnuszt. Ezután ünnepi megemlékezést tartott a Nemzeti összetartozás napján dr. Orbán Balázs, a Miniszterelnökség parlamenti és stratégiai államtitkára, miniszterhelyettes. Őt követően Ez történt, így történt... címmel az 1920. június 4-én 16,32 órakor történt eseményekre emlékeztek a túr-

kevei Kaszap Nagy István Református Általános Iskola és Óvoda tanulói. Ezután F. Kovács Sándor, a Nagykunság országgyűlési képviselője mondta el ünnepi gondolatait a Nemzeti összetartozás napján. Majd egy általános iskolai tanuló elszavalta József Attila Nem, nem, soha! című költeményét Trianonról, majd Hubai Imre, a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Közgyűlés elnöke mondta el ünnepi gondolatait, ezt követően egy általános iskolai tanuló elénekelte az Ott, ahol zúg az a négy folyó... kezdetű éneket.

A Nemzeti összetartozás emlékműve Túrkevén

Ezután következett a túrkevei Nemzeti összetartozás emlékművének avatása, a szobor felszentelése. Bíró Lajos Munkácsy Mihály-díjas szobrászművész alkotását Kereszti Roland lelkipásztor, a Túrkevei Református Egyházközség lelkésze áldotta meg és Ondavay Tibor esperes, pápai prelátus, a Túrkevei Római Katolikus Egyházközség esperese szentelte fel. Ezután egy általános iskolai tanuló részletet szavalt el Dsida Jenő Psalmus Hungaricus című költeményéből.

Kántorné Bíró Emília, Túrkeve alpolgármestere az emlékmű létrejöttének a körülményeiről szólt, majd közösen elénekeltük a Székely Himnuszt. Ezután a város vezetése, a vendégek, az iskolák, intézmények, civil szervezetek, pártok képviselői és magánszemélyek megkoszorúzták az emlékművet.

A rendezvény házigazdája Finta Zoltán, a Kaszap Nagy István Református Általános Iskola és Óvoda tanára volt. A megemlékezésben részt vettek a Kaszap Nagy István Református Általános Iskola és Óvoda tanulói: Horváth Orsolya, Könnyű Ágota, Nagy Anikó, Csernák Róbert, Kalmár Sándor, Szabó Péter.

A felemelő délelőtti ünnepség után, délután 14 órakor kezdődött a rendezvény szakmai kísérőprogramja, a Szellemi hidak határon innen és túl című konferencia, amelyre a Városháza Czihat Károly dísztermében került sor. Ennek a rendezői voltak: a Túrkevei Kulturális Egyesület, a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Tudományos Egyesület és Túrkeve Városi Önkormányzat. A rendezvény háziasszonya, levezető elnöke Dr. habil. Örsi Julianna kandidátus, társadalomkutató, civil szervezeti vezető volt. A konferenciát megnyitotta F. Kovács Sándor, a Nagykunság országgyűlési képviselője. Ezután Dr. habil. Örsi Julianna előadása következett a Kisebbségi sorban élő közösségek vitalitása címmel, majd prof. Dr. Kürti László antropológus, a Miskolci Egyetem tanára előadása következett Erdély, Trianon, magyarság: kutatások itthon és külföldön címmel. Őt Kereszti Roland túrkevei református lelkész előadása követte Trianon hatása a református egyházra címmel. Végül zárszót mondott Győri József túrkevei nyugalmazott középiskolai tanár, helytörténeti kutató.

Híradásunk végén nem állhatjuk meg, hogy néhány szóval be ne mutattassuk a Nemzeti összetartozás emlékműve alkotóját, Bíró Lajos Munkácsy-díjas szobrászművészt, aki 1959-ben született Csengerben, ma Mátészalkán él és alkot feleségével, az észt származású Silpa Ihanus szobrászművésszel. Együtt készítették el a túrkevei szoborkompozíciót is. Feleségével a főiskolán ismerkedett meg. Budapesten elvégezte a Képző- és Iparművészeti Szakközépiskolát, ahol Borbás Tibor, Czinder Antal és Laluja András tanítványa volt. A Magyar Képzőművészeti Főiskolán folytatta tanulmányait, ahol Somogyi József növendéke volt. 1989-től nyolc évig a nyíregyházi művészeti iskolában szobrászatot tanított. 150 köztéri szobra van szerte az országban. Mátészalkán, mai lakóhelyén található az egészalakos Kálvin-bronzszobor, a Hét vezér díszkút, a Kölcsey Ferenc-szobor és a II. Rákóczi Ferenc lovasszobor. Nyírbátorban áll a Báthory István-mellszobor, Máriapócson a Mindszenty József-szobor, valamint a Magyar szürke bika-szobor Hajdúböszörményben. Mostantól már Túrkevén is lesz egy gyönyörű munkája.

Végezetül mindenkinek megköszönhetjük mindazt az áldozatos munkát és közreműködést, amivel az ünnepség létrejöttéhez, szépségéhez és sikeréhez hozzájárultak. Ezen a napon valóban megéreztük a nemzeti összetartozás erejét, szépségét és örömét, hogy azután ezektől lelkileg feltöltődve, folytassuk hétköznapi életünket és munkánkat, környezetünk, szülőföldünk, hazánk, valamint az összmagyarság felemelkedése és szebb jövője megvalósításáért. Erre kérjük Isten bőséges kegyelmét és áldását!

Kovács János helytörténeti kutató

Megújult a Szikra Galéria állandó kiállítása

Már közel nyolc év telt el, hogy 2013. június 15-én megnyílt a Szikra István és felesége által létrehozott galéria. A műgyűjtő házaspár régi álma teljesült, hogy jelentős festmény gyűjteményüket egy nagy igényességgel átalakított polgári házban – a Szikra Galériában – tudják ezentúl az érdeklődőknek bemutatni. A műgyűjtő házaspár már évtizedek óta rendszerességgel gyűjti a Jászság jeles festőinek alkotásait. A galéria megnyitásakor B. Jánosi Gyöngyi festőművész, a Hamza Múzeum és Jász Galéria vezetőjének segítségével állt össze gyűjtemény első állandó kiállítása. A galéria avatási megnyitóján közel 500 ember vett részt, mindez fényesen bizonyítja, hogy milyen nagy az érdeklődés és az igény egy ilyen művészeti galéria működtetésére. Dr. Egri Mária neves művészettörténész a megnyitón fogalmazta meg a máig is érvényes gondolatait: *„Ez a galéria nem ad el, nem is vesz festményeket, nem forgalmaz és nem élvez állami támogatást. A gyűjtemény akkor nyeri el igazi értelmét, ha nemcsak a család, a baráti kör, hanem a város és a környék művészetkedvelőinek az igényét is kielégíti."* Ennyi év távlatából nyugodt szívvel mondhatjuk, hogy ezt a küldetését teljesítette és teljesíti napjainkban is a Szikra Galéria.

De ezen a napon azt ünnepelték a szépszámú – közel 70 fő – művészetszerető érdeklődők, hogy a pandémia miatti mintegy 1,5 éves bezártság ellenére a galéria újra megnyílt és egy teljesen megújult kiállítást hozott létre. Bartos Kinga festőművész – B. János Gyöngyi leánya – szakavatott

vezetésével és természetesen számos segítőkkel végezték el a munkát. „Egy régi kiállítás lebontásával mindig lezárul egy korszak” – ezt már Bartos Kinga mondta. Érdemes és érdekes is visszatekinteni mindig az elmúlt időszakra. Hiánypótló lett a galéria és mint sokan tudják egy nagyszerű éttermet is működtettek. Így a gasztronómiai élvezetek összekapcsolódtak a művészeti értékek élvezetével. Nyugodtan elmondhatjuk, hogy országosan is egy egyedülálló és hiánypótló intézmény lett a Szikra Galéria. Az egyik legnépszerűbb programja a rendszeresen havonta bemutatásra kerülő A hónap műtárgya sorozat, amely közel 70 alkalommal került megrendezésre. Ezeken a havonta megtartott rendezvényeken kialakult egy állandó, rendszeresen résztvevő közönség is. A Jászberényi Palotásy János Zeneiskolával való nagyszerű együttműködés keretében a fiatal hallgatók számoltak be tudásukról legtöbb esetben tanáraik zenei kíséretével. Végül egy nagyon fontos feladatot is teljesít a galéria, azzal, hogy évente pályázatot ír ki a kortárs művészek alkotásainak támogatására. A díjazottak komoly anyagi támogatást kapnak, amelynek támogatáshoz vállalkozók és a város önkormányzata is csatlakozott.

Visszatérve az új kiállításra a feladat az volt, hogy az időközben megduplázódott, közel 850 festményből kellett kiválogatni a bemutatásra kerülő alkotásokat. Bartos Kinga szólt a kiállítási anyag kiválogatásának két fontos szempontjáról. Arra törekedtek, hogy elsősorban azok a képek kerüljenek bemutatásra, amelyek még nem szerepeltek az állandó kiállításon. Ugyanakkor vannak a gyűjteménynek olyan kiemelkedő alkotásai, amelyek részei voltak a korábbi kiállításnak, de jelentőségüknél fogva az újból sem hagyhatók ki. A kiválogatott, 38 festőművész 81 festménye egyfajta kronologikus sorrendben került bemutatásra.

A kiállítás megnyitó közönsége ***Fotó: Metykó Béla***

Az első terembe kerültek a galéria legértékesebb festményei, Thorma János, Rudnai Gyula és Vágó Pál munkái.

A megnyitó másik szakmai előadását Csiszár Róbert a szolnoki Damjanich János Múzeum művészettörténésze tartotta *Közönségépítő műgyűjtés a XXI. században* címmel. Érdekes és nagyon színvonalas előadásában először felvázolta, hogy napjainkban a festményeket gyűjtő személyeket, hogyan lehetne rangsorolni. Vannak a befektetési gyűjtők, akik miután megvették az alkotást, beteszik biztonságos trezorjaikba és még a lakásukban sem állítják ki, a második a financiális gyűjtők köre, akik kereskednek műtárgyaikkal a minél nagyobb haszonszerzés érdekében, de vannak olyan gyűjtök is, akik publikálnak a képeikről, ha nehezen is, de kölcsön adják más kiállításokra. Végül vannak olyan gyűjtők is, mint Szikra István és felesége, akiket a szakírók filantrópnak neveznek. Akik úgy tudnak gyűjteni, hogy a közönségnek is gyűjtenek, következetesen kitartanak gyűjtési elveik mellett, de idővel tudnak változtatni azokon. Az ilyen fajta műgyűjtés érték és közönségteremtő is egyúttal. *„A művészet képes az ember szemléletét is megváltoztatni”* – fogalmazott Csiszár Róbert művészettörténeti szakíró. Csak zárójelben jegyezte meg, hogy sok esetben a művészettörténészek és kurátorok is küzdenek ezzel a szemlélettel.

Előadásának következő részében azt fejtette ki, hogy a 21. század művészete hogyan tud értéket termelni. Gondolatai egy alaposabb művészettörténeti ismeretterjesztésnek is beillettek. A 19. században a gyűjtők köre csak a főnemesek és a leggazdagabb polgárok közül került ki. A kor híres festői megrendelésükre készítették alkotásaikat. Az egyszerű emberek nem is ismerték, ismerhették ezeket az alkotásokat. A 19. század végén és a 20. század elején az impresszionisták felrúgták ezt a szabályt. S ennek következtében szélesebb társadalmi kör számára váltak megfizethetővé a képzőművészeti alkotások. Az 1930-as években a budapesti New York kávéházban – amely az ország elsőrangú művészeti kávéháza volt – a művészek között szigorú kasztrendszer működött, de a későbbiekben ezek az akadémiai elvek leomlottak.

A Szikra Kávéház nemcsak a város, hanem a térség szellemi és művészeti centrumává vált. Óriási üzenete és értéke van. Érdekes gondolatként kitért arra is, hogy *„ a gyűjtéssel foglalkozó mérnök emberek humanistábbak a bölcsészeknél”.*

Végezetül szólnunk kell arról is, hogy a kiállítás megnyitójának nagyszerű keretet adott Sas Dániel zongoraművész nagyszerű előadása, amelynek egyik fénypontja volt Bartók Allegro Barbaro című zongoradarabja.

Metykó Béla helytörténeti kutató

KÉPES RIPORT

a Pócs János országgyűlési képviselő, Jászapáti Városi Önkormányzat és a Jászapáti Gazdakör által 2021. június 26-án rendezett aratónapról

*Kiss Róbert, a NAK igazgatója, Pócs János országgyűlési képviselő és Borbás Ferenc emeritus jászkun főkapitány köszöntik az aratónap résztvevőit * Fotó: Bugyi László*

Papp Kálmán kaszát fen
Fotó: Bathó Edit

Aratási menet *Fotó: Bugyi László*

Szabó Pálné markot szed
Fotó: Bugyi László

A szentandrási arató banda *Fotó: Bathó Edit*

Suba Bea a gabonaszálakat gereblyézi nagybőgővel, Fotó: Bathó Edit

Berényben életre keltették a hagyományos jász viseletet

Nem mindennapi fotókiállítást láthatnak azok az érdeklődők, akik ellátogatnak a Jász Múzeumba. Az intézmény falai között ugyanis nemrég életre kelt a páratlan szépségű térségi viselet. A *Jász őseink öröksége* című tárlat megnyitóján Hortiné dr. Bathó Edit múzeumigazgató osztotta meg gondolatait Gorácz József fotográfus munkáiról és a jász viselet történetéről.

Gorácz József fotókiállítása arról szól, hogyan él tovább a 20. század második felében újjászületett jász viselet.

Ahhoz, hogy viseletünk történetét áttekintsük, vissza kell menni egészen a Jászkun Redempcióig – kezdte megnyitóbeszédét Hortiné dr. Bathó Edit. A Jász Múzeum igazgatónője kiemelte, 1745. május 6-án Mária Terézia aláírta azt a diplomát, amelyben visszaadta a jászoknak és a kunoknak a korábban jogtalanul elvett kiváltságait és szabadságát.

A redempció azonban nemcsak azt jelentette a jászok számára, hogy ismét kiváltságokat élveztek, és szabadokká váltak, hanem egy olyan társadalmi és gazdasági fellendülésnek is utat nyitott, amely jelentősen befolyásolta fejlődésüket.

A redempció után anyagi jómód köszöntött az itt élőkre, amely az élet számos területén meglátszott, még a viselet változásán is tetten érhető volt. Egy tehetős polgár meg tudta vásárolni a rendkívül drága kelméket, amelyeket abban az időben a görög kereskedők árusítottak. A gazdasági fellendülés „kiszínesítette" a jászok korábban visszafogott viseletét, és életre hívta az általunk ismert parasztpolgári öltözetet – vázolta az előzményeket a kiállítóhely vezetője. Elhangzott, a redempció utáni parasztpolgári viselet számos jellegzetes darabból állt össze. Megjelent a földig érő viganó, amit felsőszoknyának nevezhetünk. Alatta három-négy fehér alsószoknyát, illetve pendelyt hordtak a nők. A szoknyára kecele került, ami csípőtől csípőig ért. A felsőtestre habos ujjú fehér ingvállat vettek fel, a szoknya anyagával azonos színű és díszítésű pruszlikkal, melyet ma mellénynek mondanánk. Később aztán megjelent az úgynevezett nyárika, ami már egy polgári hatásra született felsőruházati darab volt. A hosszú ujjú, elöl gombos, bélelés nélküli ruhadarab bélelt változattal is rendelkezett. Ezt hívták öltönynek.

Gorácz József Márk fotográfus
Fotó: Forgó Bence

Az öltöny szó hallatán ma már férfiruhára gondolunk, de akkoriban a férfiak nem hordtak ilyet, nem is ismerték az öltözetükre ezt a szót. A hölgyek által viselt öltöny nagyon drága ruhadarab volt, nem tudta bárki megvásárolni – folytatta Hortiné dr. Bathó Edit. Emlékeztetett, 1865-ben úgy jellemezték a templomból kijövő jász nők öltözetét, hogy *„a jász asszonyok csak úgy úsznak a selyemben".* – Azt gondolom, ez ma is igaz, hiszen ugyanazt a jász viseletet rekonstruáltuk és elevenítettük fel, mint amiben őseink jártak egykor – taglalta.

A férfiak már jóval egyszerűbb ruházatot öltöttek magukra azokban az időkben. Esetükben kétféle összeállítást lehetett megkülönböztetni. Létezett a bőgatya, vagy ahogy akkoriban nevezték, a lábravaló. Ennek szűkebb változatában arattak vagy a ház körül dolgoztak. Az ünneplő lábravaló ellenben jóval bővebb volt, az alját pedig kirojtozták. Felsőtestükre általában borjúszájú inget vettek, később pedig mandzsettásat. Erre került fel az ujjatlan dolmány, amely állónyakú volt. Egyéb alkalmakkor pedig díszítés nélküli posztómellényt vett fel a férfinép. A módosabbak posztóból vagy bársonyból készült, rókaprémmel szegélyezett mentét hordtak. Nem csak a férfiak, a nők is. Ugyancsak a gazdag redemptus férfiak körében terjedt el a zsinóros posztónadrág.

Addig viselet egy ruházat, amíg része a kötény, van bőszoknya, illetve megtaláljuk az említett ruhadarabokat is. Ám amikor mindezek eltűnnek, akkor már nem beszélhetünk viseletről. Az első világháború teljesen véget vetett a jász viselet használatának. Azok a férfiak, akik hazatértek, már nem vették vissza a bőgatyát, helyette inkább egy általános, paraszti öltözetet kezdtek el hordani, mely ruházat mindenhol egyforma volt – részletezte az igazgatónő.

A hagyományos jász öltözékek újjászületéséhez nagyban hozzájárult a Jászság Népi Együttes. Amikor ugyanis elkészült az első jászsági tánckoreográfia, jászsági ruhára is szükség volt. Másrészt pedig, 1995-ben, a redempció 250. évfordulóján a jászok és a kunok összefogtak, hogy egy egész éven át tartó ünnepségsorozatot rendezzenek. Mindez érintette Túrkevét, Kiskunhalast, Karcagot, Jászberényt és más környékbeli településeket. Ekkortájt keresték meg a múzeumot civilek a jász viseletet illetően. Mondván, hogy a redempciós ünnepségeken ebben szeretnének megjelenni. Elkezdődött hát a viseletek varrása…

– Sok ember gondolta úgy, hogy viseletet varrat magának, ami véleményem szerint óriási dolog. Ahogyan az is rendkívüli, hogy voltak és vannak varróasszonyaink, sőt, üzletek specializálódtak az alapanyagokra, díszítő matériákra.

– A legfontosabb mégis, hogy mi, jászok, be tudtuk illeszteni a viseletet az életünkbe. Természetesen, nem úgy használjuk az öltözeteinket, mint kétszáz éve. Sokkal inkább úgy, mint a franciaországi bretonok, vagy ahogyan a skandináv országokban, azaz ünnepi alkalmakkor – összegezte szavait Hortiné dr. Bathó Edit.

Gorácz József fotográfus képei arra helyezik a hangsúlyt, hogy a ma élő jász családoknál milyen módon jelenik meg a térségi viselet. A számos tradicionális öltözéket bemutató fotóválogatásban férfi-, női és gyermek öltözeteket egyaránt megcsodálhat a nagyközönség.

Hartai Gergely újságíró

(A cikk megjelent az Új Néplap 2021. július 24-i számában.)

KÉPES RIPORT

Gorácz József Márk fotográfus
A Jász viselet továbbélése a 21. században című kiállításáról

Horti Pistike jász viseletben

Dudás Lili és Emma jász viseletben

Besenyi Bence és Gellért bőgatyában és borjúszájú ingben

Balogh Károly és családja jász viseletben

Andrási István és Tábori Sára jász vőlegényi és menyasszonyi viseletben

Ifj. Horti István és családja jász viseletben

Kovács Levente és családja jász viseletben

Besenyei Péter és családja ünneplő jász viseletben

Dudás Dániel és családja jász viseletben

Zolnai Sára mályva színű vállkendőben, fátyolos főkötőben

Kovács Levente zsinóros lajbliban, kezében bottal

Csomor Zoé almazöld színű nyárikában

Hlavacska Adrián és családja jász viseletben

Mezei Balázs és lánya, Irén ünneplő jász viseletben

Halaj László és családja jász viseletben

Bolla János és felesége, Ilona nagyünneplőben

Borbás Ferenc és felesége, Valéria nagyünneplő jász viseletben

Dudás Dániel és családja jász viseletben

Egyesületi közgyűlés Jászalsószentgyörgyön

A Jászalsószentgyörgyi Helytörténeti és Hagyományőrző Egyesület 2020. június 26-án tartotta meg éves közgyűlését az Erzsébet Malomban. A rendezvényt nagy várakozás előzte meg, hiszen a világjárvány miatt hosszú idő óta most nyílt először alkalom a találkozásra. Mint mindig, ezúttal is részt vett az eseményen Szarvák Imre polgármester annak elismeréseként, hogy az egyesület a település egyik meghatározó civil szervezete.

A közösséget újabb jelentős veszteség érte Lukácsi László tanár úr halálával. Helytörténeti kutatóként felbecsülhetetlen értékű tudást vitt magával. Az egyperces néma tiszteletadás után Blaha Zoltánné a pénzügyi bizottság, Vadkerti Albert az ellenőrző bizottság tevékenységéről számolt be, majd az egyesület 2020. évi tevékenységének összegzésére került sor.

Programokban bővelkedő esztendőt hagytunk magunk mögött a pandémia ellenére. Marton Rita egyesületi titkár tételes felsorolással elevenítette fel a kiváló előadásokat és rendezvényeket. Januárban Szikszai Mihály, a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár főlevéltárosa arra a kérdése kereste a választ, hogy miért nincs Szentgyörgyön vasút, Körei-Nagy Kristóf egyesületi tag pedig a spanyolországi 1000 kilométeres zarándokútjáról tartott vetítettképes beszámolót „Az én El Camino-m" címmel. Februárban Tóth Imre tartott értékes előadást az íjászat kellékeiről Pataki Gyula bőrműves bemutatójával gazdagítva. Fodor István Ferenc jászjákóhalmi helytörténész önfeledt derűt keltő adomáit, pikáns történeteit utoljára hallhattuk, időközben sajnos őt is elveszítettük.

A márciusi közgyűlést követően zárt térben megrendezett előadásra már nem volt mód, de a szabadtéri rendezvények a közösségi életre még lehetőséget biztosítottak. A KÉSZ-szel közösen a templomkerti emlékműnél megemlékeztünk a trianoni békediktátum 100 éves évfordulójáról, Jászapátiban pedig első ízben vettünk részt a hagyományos aratóversenyen. Az Egyesületet Simon Károly elnök vezetésével Kis Béla és felesége, Talált József emeritus jászkapitány és felesége, Törőcsik Ignác és felesége, Vadkerti Albert, valamint Vízi László és felesége képviselte.

Júliusban a tájház udvarán szalonnasütésre jöttünk össze, augusztusban pedig bejártuk Szentgyörgy északi határát Kovács Sebestyén, Sándor József és Tóth P. Sándor traktorjainak pótkocsiján. Augusztus 20. tiszteletére Inges Imréné, Máj Béláné, Marton Rita és Oláh Lászlóné rendbe tették a Szent István szobor környékét.

Szeptemberben sor került a hagyományos szilvalekvár főzésre Simon István és felesége szervezésében. A nap a gasztronómiai élvezet jegyében telt, ugyanis a tagság szilvával ízesített sütemények kavalkádját sorakoztatta fel. November 1-jén gyűltünk össze utoljára, amikor is a templom köré 1775-ig elhantolt őseink emlékére Kalla Pál kádármester felajánlásával állított kereszt megszentelésére került sor.

Lukácsi László halála, valamint Kis Béla elnökségi tag lemondása okán két új vezetőségi tagot választott a közgyűlés. Máj Bélánénak és dr. Körei-Nagy Katalinnak szavaztak bizalmat.

A közgyűlés legkedvesebb perceit ezúttal is a gyerekek nyújtották, akik Szűcsné Urbán Mária táncpedagógus felkészítésében népi játékokat mutattak be.

Az ízletes babgulyásról Törőcsik Ignác, a finom süteményekről pedig az egyesület ügyes kezű háziasszonyai gondoskodtak.

A 2021-es esztendő csonka év ugyan, de a még benne rejlő lehetőségekkel igyekszünk élni. Simon Károly elnök felvázolta a várható programokat, melyek körében ismét bejárjuk a település határát, buszos kirándulást szervezünk, szilvalekvárt főzünk, részt veszünk a település rendezvényein és az őszi estékre előadókat hívunk.

Több hónap kényszerű szünet után jó volt újra találkozni, megélni a közösséghez tartozás fontosságát és azt, hogy szükségünk van egymásra.

Dr. Körei Nagy Katalin hagyományőrző

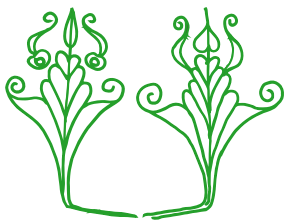

Vesevirágok

Lapunk szerzői

Bognár Mária újságíró, Budapest
Csörgő Terézia, a Lehel Vezér Gimnázium nyugalmazott kémia-biológia szakos tanára, Jászberény
Hartai Gergely újságíró, Szolnok
Iris (Bathó Edit) néprajzkutató, Jászberény
Kiss Imre helytörténeti kutató, Kiskunlacháza
Dr. Körei Nagy Katalin hagyományőrző, Jászberény
Kovács Béláné, a Népfőiskolai Társaság elnöke, Jászfényszaru
Kovács János helytörténeti kutató, Mesterszállás
Metykó Béla helytörténeti kutató, Jászberény
Papp Izabella ny. levéltáros, Jászboldogháza
Patakiné Kocza Anita művelődésszervező, Jászberény
Székely Gábor magángyűjtő, helytörténeti kutató, Kunszentmiklós
Tóth Marianna óvónő, Kunszentmárton
Tóth Tibor helytörténeti kutató, Jászfényszaru
Veresegyházi Béla ny. gimnázium-igazgató, Tápiószele
Vig Márta helytörténeti kutató, Kunhegyes

LAPZÁRTA

Rendszeres és alkalmi szerzőink figyelmébe ajánljuk, hogy a következő lapszámunk 2021. október végén jelenik meg. A kéziratokat és a fotókat elsősorban e-mailen legkésőbb 2021. szeptember 21-ig kérjük eljuttatni a szerkesztőségbe.

***

Lapunk a Nemzeti Kulturális Alap Ismeretterjesztés és Környezetkultúra Kollégiuma, a Jászsági Önkormányzatok Szövetsége, a Nagykun Hagyományőrző Társulás és a személyi jövedelem adó 1 %-nak támogatásával jelenik meg.

REDEMPTIO
A jász és kun települések honismereti lapja

Megjelenik kéthavonta
Kiadja a Jász Múzeumért Alapítvány
Felelős szerkesztő: Hortiné dr. Bathó Edit
A szerkesztőbizottság tagjai: Bugyi Gábor, Kókai Magdolna, Papné Varga Bernadett
Előkészítési munkák: Bugyi Gábor, Papné Varga Bernadett
A kiadó és a szerkesztőség címe:
5100 Jászberény, Táncsics M. u. 5.
Tel./fax: 57/502-610
E-mail: jaszmuzeum@gmail.com
www.jaszmuzeum.hu
ISSN 1218-9553
Nyomdai kivitelezés: Creatív Color Stúdió Kft. Tel.:30/230-4521 • www.ccstudio.hu